

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών
Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Παιδαγωγικά μέσω Καινοτόμων Προσεγγίσεων, Τεχνολογίες και Εκπαίδευση

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Διαπολιτισμικότητα στο σχολείο της Δευτεροβάθμιας εκ-
παίδευσης. Ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων.**

POST GRADUATE THESIS

Interculturality at Secondary School. The role of language courses.

Εμμανουηλίδη Παναγιώτα Ειρήνη
Emmanouilidi Panagiota Eirini

Γομάτος Λεωνίδας
Gomatos Leonidas

ΑΙΓΑΛΕΩ/ΑΙΓΑΛΕΟ 2018-2019

Faculty of Health and Caring Professions
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Biomedical Sciences
Department of Treatment and Caring in Early Childhood

Inter-department Post Graduate Program
Pedagogics with New Approaches, Technologies and Education

POST GRADUATE THESIS

Interculturality at Secondary School. The role of language courses.

Panagiota Eirini Emmanouilidi

17038

Panagiota_emm@hotmail.com

FIRST SUPERVISOR
LEONIDAS GOMATOS

SECOND SUPERVISOR
ERMIONI DELI

AIGALEO 2018-2019

Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Εμμανουηλίδη Παναγιώτα Ειρήνη

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Παιδαγωγικά μέσω Καινοτόμων Προσεγγίσεων, Τεχνολογίες και Εκπαίδευση» του ΠΑ.Δ.Α. Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας σε ορισμένους από τους ανθρώπους που συνεργαστήκαμε μαζί τους και έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίησή της.

Πρώτο από όλους θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας, Καθηγητή Λεωνίδα Γομάτο για την πολύτιμη καθοδήγηση του και την εμπιστοσύνη και εκτίμηση που μου έδειξε. Έπειτα, θέλω να ευχαριστήσω την Καθηγήτρια Ερμιόνη Δελή για την καθοδήγηση και συνεργασία σ' αυτό το δύσκολο έργο. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου Εμμανουήλ και Φωτεινή, καθώς και τον σύζυγό μου Γιάννη, που με υπομονή και κουράγιο πρόσφεραν την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Αφιερώσεις

Την παρούσα διπλωματική εργασία θα ήθελα να την αφιερώσω στους γονείς μου, στο σύζυγό μου και στο νέο μέλος που θα ολοκληρώσει την οικογένειά μας.

Περίληψη

Στις σύγχρονες κοινωνίες η διαπολιτισμικότητα αποτελεί μια διαλεκτική σχέση, μια πορεία αλληλεπίδρασης και συνεργασίας ατόμων διαφορετικών εθνικοτήτων. Στην εκπαίδευση, η διαπολιτισμικότητα σχετίζεται άμεσα με την παρουσία αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία και στην ομαλή ενσωμάτωσή τους σε αυτά. Η αποδοχή της κουλτούρας, του πολιτισμού και του διαφορετικού τρόπου σκέψης προάγει την δυνατότητα της αλληλεπίδρασης και τον σεβασμό στα νέα ερεθίσματα.

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με το φαινόμενο της διαπολιτισμικότητας στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσια) και θα ερευνήσουμε τον ρόλο που διαδραματίζουν τα γλωσσικά μαθήματα στην κοινωνικοποίηση και ενσωμάτωση των παιδιών αυτών στο σχολικό περιβάλλον. Η έρευνα, δηλαδή, η οποία αναπτύχθηκε σε τρία Γυμνάσια της Αττικής, συγκεκριμένα στην περιοχή της Αθήνας, του Περάματος και του Ελληνικού, στόχο είχε να διαπιστωθεί ο ρόλος που παίζουν τα γλωσσικά μαθήματα ως προς την κοινωνικοποίηση και την ενσωμάτωση των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Σκοπός:

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνηθεί κατά πόσο τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν τους μαθητές να ενταχθούν πιο αποτελεσματικά στο νέο τους σχολικό περιβάλλον στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Μέθοδος:

Αξιοποιήθηκε εμπειρική έρευνα, με τη μέθοδο της συνέντευξης σε καθηγητές και συγκεκριμένα στους φιλόλογους των επιλεγμένων σχολείων, στα οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

Αποτελέσματα:

Σύμφωνα με την ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε καταλήξαμε στα εξής αποτελέσματα: Αρχικά η διαπολιτισμική εκπαίδευση θεωρήθηκε από όλους τους εκπαιδευτικούς ως μια ευκαιρία μάθησης και διαπαιδαγώγησης σε άτομα από διαφορετικά κράτη. Η εμπειρία τους από το σχολείο που εργάζονται χαρακτηρίστηκε θετική, αλλά η ένταξη των παιδιών στο νέο σχολικό περιβάλλον απαιτεί χρόνο και υπομονή. Όσον αφορά τον ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων, που είναι και το ζητούμενο της έρευνας μας, θεωρούν πως είναι πολύτιμος διότι διευκολύνει την επικοινωνία των παιδιών, ώστε να ενσωματωθούν ευκολότερα στο νέο τους σχολικό περιβάλλον. Εν συνεχεία, μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι εκπαιδευτικοί είναι η αποφυγή των ρατσιστικών σχολίων σε συνδυασμό με την ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη. Βέβαια με τη συνεργασία και την επικοινωνία ανάμεσα σε γονείς και εκπαιδευτικούς τα πράγματα διευκολύνονται. Τέλος, αν και η μητρική γλώσσα των παιδιών τις περισσότερες φορές περιθωριοποιείται, τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν στην επικοινωνία των μαθητών.

Συμπεράσματα:

Συμπερασματικά, η ένταξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές χώρες απαιτεί χρόνο, αλλά με τη σωστή καθοδήγηση των εκπαιδευτικών οι μαθητές κατορθώνουν να αποτελέσουν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της τάξης. Τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν σημαντικά την ενσωμάτωση των παιδιών στο νέο τους σχολικό περιβάλλον, αφού τους δίνεται η ευκαιρία να μοιραστούν τα βιώματά τους με τους συμμαθητές τους. Έτσι προάγονται οι δημοκρατικές αρχές και προωθείται το έργο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Abstract

Introduction:

In modern societies, interculturalism is a dialectical relationship, a course of interaction and cooperation between individuals of different nationalities. In education, interculturalism is directly related to the presence of foreign pupils in schools and their smooth incorporation into them. Accepting culture and different ways of thinking, promotes the possibility of interaction and respect for new stimuli.

In the present work we will deal with the phenomenon of interculturalism in secondary education schools (junior high school) and explore the role that language lessons play in socializing and integrating these children in the school environment. The research, which was conducted in three high schools of Attica, namely in the Athens, Perama and Greek areas, aimed to determine the role that language lessons play in the socialization and integration of children in their school environment of intercultural education.

Purpose:

The purpose of this diploma thesis is to show how the role of language courses helps students to adapt more effectively into their new school environment.

Method:

The method by which we achieved our goal is research, by using a semi-structured interview, given to teachers and specifically to the Greek language teachers of the selected schools that we conducted the research.

Results:

According to the qualitative research conducted we came to the following results: Initially, intercultural education was perceived by all teachers as an opportunity to teach and educate people from different countries. Their experience of working at school has been positive, but integrating children into the new school environment requires time and patience. Regarding the role of language courses which is the subject of our research, teachers find it very valuable because it facilitates the communication of children so that

they are more easily integrated into their new school environment. Also, one of the biggest challenges that teachers face is to encounter racist comments in combination with integrating children into the classroom. Of course, collaboration and communication between parents and teachers make things easier. Finally, although children's mother tongue is often marginalized, language lessons help students communicate.

Discussion:

In conclusion, the integration and socialization of children from different countries takes time, but with the proper guidance of the teachers the pupils manage to be an integral part of the classroom. Language lessons greatly help integrate children into their new school environment, as they are given the opportunity to share their experiences with their peers. This promotes democratic principles and promotes the work of intercultural education.

Περιεχόμενα

Δήλωση περί λογοκλοπής	3
Ευχαριστίες	5
Αφιερώσεις	7
Περίληψη	9
Abstract	11
Συνομογραφίες	3

Κεφάλαιο 1

- 1.1 Διαπολιτισμική εκπαίδευση - Ιστορική αναδρομή φαινομένου
- 1.2 Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- 1.3 Η έννοια των όρων πολυπολιτισμικός και διαπολιτισμικός
- 1.4 Στόχοι της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Κεφάλαιο 2 – Μοντέλα εκπαίδευσης των δυτικών χωρών

- 2.1. Αφομοιωτικό Μοντέλο
- 2.2. Μοντέλο Ενσωμάτωσης
- 2.3. Πολυπολιτισμικό Μοντέλο
- 2.4. Αντιρατσιστικό Μοντέλο
- 2.5. Διαπολιτισμικό Μοντέλο

Κεφάλαιο 3

- 3.1. Πολυπολιτισμικές κοινωνίες
- 3.2. Χαρακτηριστικά του πολυπολιτισμικού σχολείου
- 3.3. Ο ρόλος του καθηγητή στην τάξη
- 3.4. Ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Κεφάλαιο 4 – Μελέτη Περίπτωσης : Διαπολιτισμικά Γυμνάσια Αττικής

- 4.1. Μεθοδολογία έρευνας
- 4.2. Ποιοτική Μεθοδολογία

4.3. Ερευνητικά ερωτήματα

4.4. Εργαλείο έρευνας

4.4.1. Συνέντευξη

4.5. Αποτελέσματα έρευνας

4.6. Συμπεράσματα

4.7. Περιορισμοί

Βιβλιογραφία

Παράρτημα

Αναφορές

Συντομογραφίες

	Ελληνική ορολογία	Αγγλική ορολογία
Δ.Ε.	Διαπολιτισμική εκπαίδευση	Intercultural Education
Π.Σ.	Προγράμματα σπουδών	Learning courses

Πρόλογος

Η Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, λόγω της γεωγραφικής της θέσης έχει μετατραπεί σε μια χώρα υποδοχής μεταναστών. Το γεγονός αυτό έχει επηρεάσει την κοινωνία της, η οποία έχει γίνει πολυπολιτισμική. Αυτό άλλωστε είναι φανερό σε έναν από τους βασικότερους φορείς, την εκπαίδευση. Στα ελληνικά σχολεία σήμερα υπολογίζεται ότι φοιτά ένα μεγάλο ποσοστό αλλοδαπών μαθητών. Οι μαθητές αυτοί φέρνουν μαζί τους την πολιτισμική τους ταυτότητα, τη γλώσσα, τα ήθη και έθιμά τους προσπαθώντας να ενσωματωθούν στο σχολικό περιβάλλον (Παππάς, Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική, 1998).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, το ποσοστό των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αγγίζει το 10% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί νέα δεδομένα στη σχολική πραγματικότητα και συγχρόνως νέες ανάγκες αλλά και προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές και το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολό του. (Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, 1998)

Η πολιτισμική ετερότητα δεν είναι βέβαια σε καμία περίπτωση ένα φαινόμενο της τελευταίας εικοσαετίας εάν αναλογιστούμε την παρουσία των παραδοσιακών μειονοτήτων που ζούν στον ελλαδικό χώρο (π.χ. μουσουλμανική μειονότητα Δυτικής Θράκης, Εβραίοι, Τσιγγάνοι). Η ελληνική κοινωνία, θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε πως τα τελευταία χρόνια στήριξε τα προσφυγικά ρεύματα και κυρίως τους μαθητές που ενσωματώθηκαν στα ελληνικά σχολεία. Τα παιδιά αυτά, τα οποία εγκατέλειψαν τη χώρα τους εξαιτίας του πολέμου καλούνται να μάθουν στην προσωρινή πατρίδα τους μια καινούργια γλώσσα και ένα νέο πολιτισμό. Το έργο μαθητών και εκπαιδευτικών θεωρείται αρκετά δύσκολο και απαιτητικό αλλά με συνεργασία, υπομονή και επιμονή η ενσωμάτωσή τους θα είναι ομαλή.

Έτσι, η πολυπολιτισμικότητα που χαρακτηρίζει τις σημερινές κοινωνίες καθώς και η συνύπαρξη πολλών πολιτισμών αποτελεί μια κατάσταση που όχι μόνο θα διατηρηθεί αλλά και θα ενισχυθεί μελλοντικά. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να υπάρξουν αντίστοιχες αλλαγές τόσο στον ιδεολογικό προσανατολισμό, όσο και στους θεσμούς της δεδομένης κοινωνίας (Dietrich, 2006).

Μέσα από την παρούσα εργασία, στόχος μας είναι να μελετήσουμε το φαινόμενο της διαπολιτισμικότητας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Θα αναφερθούμε επίσης στα

μοντέλα εκπαίδευσης που χρησιμοποίησαν οι δυτικές χώρες για να αντιμετωπίσουν αυτό το φαινόμενο αλλά και στους τρόπους αντιμετώπισης που υιοθέτησε η χώρα μας.

Στη συνέχεια, μέσα από ποιοτική έρευνα που διεξήχθη σε σχολεία της Δυτικής Αττικής, όπου συγκεντρώνονται οι περισσότεροι αλλοδαποί μαθητές, επιδιώκουμε να καταγράψουμε πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθήματα στην ομαλότερη ένταξη των μαθητών αυτών στο σχολικό περιβάλλον. Για την συλλογή των δεδομένων της μελέτης διεξήχθησαν συνεντεύξεις, με έναν αριθμό καθηγητών που εργάζονται σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στόχος της έρευνας είναι να προσδιοριστεί ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ομαλή ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στην εκπαίδευση.

Κεφάλαιο 1.

Εισαγωγή

1.1. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση-Ιστορική αναδρομή φαινομένου

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση παραπέμπει στην πολιτισμική ετερότητα, είτε πρόκειται για ετερότητα διακρατική είτε για πολιτισμική πολλαπλότητα εντός των τειχών, εντός δηλαδή του υποτιθέμενα πολιτισμικά ομοιογενούς έθνους-κράτους. Στόχος της είναι να ληφθεί με θετικό αλλά και εμπλουτιστικό τρόπο υπόψη από το εκπαιδευτικό σύστημα, η δεδομένη πλέον αλλά και ρητά παραδεκτή από όλους τους εταίρους του εκπαιδευτικού συστήματος, γλωσσική και πολιτισμική ποικιλία των σχολικών τάξεων. Όπως και κάθε άλλος προσδιορισμός για την εκπαίδευση, έτσι και η έννοια "διαπολιτισμική" φέρει ένα ιδεολογικό στίγμα που μεταφράζεται σε αξίες, στόχους και συγκεκριμένες πρακτικές (Δραγώνα, 2013).

Ο όρος "διαπολιτισμική εκπαίδευση" πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 60 στην επίσημη εκπαιδευτική πολιτική της Αμερικής και του Καναδά. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις επρόκειτο για μια προσπάθεια απάντησης στα υψηλά ποσοστά σχολικής αποτυχίας που παρουσίαζαν τα παιδιά των μειονοτήτων. Ειδικότερα στην Αμερική, η εμφάνιση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης συμπίπτει με το κίνημα υπέρ των πολιτικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Την εποχή αυτή, τα αίτια της σχολικής αποτυχίας εντοπίζονταν στην ελλιπή γνώση των παιδιών της επίσημης γλώσσας του σχολείου. Έτσι, οργανώθηκαν τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας τα οποία όμως σχετικά γρήγορα εγκαταλείφθηκαν υπέρ μιας σχολικής πολιτικής που αναγνωρίζει τη μητρική γλώσσα των παιδιών ως ισότιμη με την επίσημη γλώσσα. Η έμφαση τότε δόθηκε στην ίδρυση δίγλωσσων τάξεων μέσα από προγράμματα αντισταθμιστικής αγωγής.

Σταδιακά όμως έγινε φανερό ότι δεν ήταν αρκετό να αποκτήσουν τα παιδιά επάρκεια και στις δύο γλώσσες για να εξασφαλισθεί η σχολική επιτυχία. Οι μελέτες έδειχναν ότι το πρόβλημα των παιδιών των μειονοτήτων είχε να κάνει πολύ λιγότερο με το γλωσσικό κώδικα και πολύ περισσότερο με την άγνοια των συμβολικών, πολιτισμικών αναφορών που κάνουν τους εκπαιδευτικούς να αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά ως διαφορετικά, δυσπροσάρμοστα, ασύμβατα προς τις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού συστήματος,

πράγμα που εξάλλου συμβαίνει και με τα παιδιά των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων. Αντίστοιχα, φάνηκε πόσο απαραίσκευοι ήταν οι εκπαιδευτικοί να αντιμετωπίσουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των παιδιών των μειονοτήτων. Έτσι, τα προγράμματα της διαπολιτισμικής αγωγής στα μέσα της δεκαετίας του 70 εστιάστηκαν στην προσπάθεια να γνωρίσουμε την κουλτούρα του διπλανού μας. Αυτή η προσπάθεια που σε μεγάλο βαθμό αντιμετωπίζεται σήμερα κριτικά, τις περισσότερες φορές καταλήγει στο να ενισχύει τη στερεοτυπική εικόνα του διαφορετικού και να προβάλλει την εξωτική διάσταση του Άλλου.

Στην Ευρώπη, τα πρώτα θεσμικά μέτρα πάρθηκαν για να αντιμετωπισθεί η εκπαίδευση των παιδιών του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού. Το 1977 που αποτελεί μια χρονολογία κλειδί δημοσιεύθηκε μια κοινοτική οδηγία η οποία συνόψιζε τα μέτρα που ήδη είχαν αρχίσει να λαμβάνουν οι χώρες υποδοχής, κάθε μια με τον δικό της τρόπο: εξασφάλιση διδασκαλίας της γλώσσας της χώρας υποδοχής σε ειδικές τάξεις υποδοχής, ενίσχυση της διδασκαλίας της γλώσσας και της κουλτούρας της χώρας προέλευσης και δημιουργία προγραμμάτων αρχικής και συνεχιζόμενης εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών που ασχολούντο με την εκπαίδευση παιδιών μεταναστών. Το σημαντικό στοιχείο αυτής της οδηγίας ήταν ότι τα μέτρα αυτά πήραν έναν υποχρεωτικό για τα κράτη-μέλη χαρακτήρα και τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να συμμορφωθούν με αυτή την οδηγία μέσα σε τέσσερα χρόνια. Για πρώτη φορά δηλαδή σε ευρωπαϊκό επίπεδο έγινε μνεία συνεργασίας ανάμεσα στις χώρες προέλευσης των μεταναστών και τις χώρες υποδοχής για την εκπόνηση προγραμμάτων εκμάθησης της γλώσσας και της κουλτούρας της χώρας προέλευσης.

Ορίζοντας λοιπόν την έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης δεν αναφερόμαστε μόνο στη συνάντηση των πολιτισμών, αλλά και στη συνάντηση της προσωπικής κουλτούρας του καθενός με εκείνη του διπλανού του, οι οποίες είναι εξ ορισμού ανομοιογενείς, ακόμα και στο πλαίσιο μιας ομοιογενούς εθνικής ομάδας. Διαπολιτισμική εκπαίδευση λοιπόν σημαίνει εναντίωση μέσα από την καθημερινή παιδαγωγική πρακτική σε κάθε είδους διάκριση, είτε αυτή είναι κοινωνική, πολιτισμική, φύλου, γλωσσική ή θρησκευτική. Σε κάθε είδους στερεοτυπική ιεράρχηση του διαφορετικού" (Δραγώνα, 2013).

1.2. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Στην Ελλάδα, δευτεροβάθμια ονομάζεται η σχολική εκπαίδευση που παρέχεται στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Το Γυμνάσιο σε σχέση με το Λύκειο είναι υποχρεωτικό για όλους

τους μαθητές. Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε ένας μικρός αριθμός σχολείων από την υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο) για να ερευνηθεί ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

1.3. Η έννοια των όρων πολυπολιτισμικός και διαπολιτισμικός

Οι όροι «πολυπολιτισμικός» και «διαπολιτισμικός» δεν είναι πάντα διακριτοί εννοιολογικά. Στα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο όρος πολυπολιτισμικός περιγράφει μια κοινωνική πραγματικότητα και ο όρος διαπολιτισμικός τη συνεργασία ανάμεσα σε άτομα που τα χαρακτηρίζει πολιτισμική ετερότητα (Μπερερής, 2001). Ο Porcher διατυπώνει την άποψη ότι « ..το διαπολιτισμικό δεν είναι ταυτόσημο νοηματικά με το πολυπολιτισμικό» (Porcher, 1989, pp. 40-43).

Σήμερα οι έννοιες της «διαπολιτισμικότητας» και της «πολυπολιτισμικότητας» στην εκπαίδευση είναι όροι διεθνείς και πλατιά χρησιμοποιούμενοι. Άλλοι περιορίζουν τη χρήση του όρου διαπολιτισμικότητα στο επίπεδο της εκπαίδευσης, ενώ για την περιγραφή της συγκεκριμένης κοινωνικής πραγματικότητας χρησιμοποιούν τον όρο πολυπολιτισμικότητα (Μάρκου, 1997). Η πολυπολιτισμικότητα είναι το δεδομένο και η διαπολιτισμικότητα το ζητούμενο, η καλλιέργεια δηλαδή της νοοτροπίας της αποδοχής της διαφορετικότητας. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση γεννήθηκε ως απάντηση στην ανάγκη του επαναπροσδιορισμού της σχέσης εκπαίδευσης και πολυπολιτισμικής κοινωνίας, αποτελεί τη γέφυρα που επιτρέπει την επικοινωνία δύο ή περισσότερων πολιτισμών.

Οι βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως αυτές ορίζονται από τον H. Essinger (Μάρκου, 1996) είναι:

- ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών
- διευκόλυνση της επικοινωνίας
- καταπολέμηση του ρατσισμού και του εθνικιστικού τρόπου σκέψης
- καλλιέργεια ευαισθησίας, αλληλεγγύης, συνεργασίας
- ενσυναίσθηση
- εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό
- εκπαίδευση για την ειρήνη

1.4. Στόχοι διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Πρωταρχικός στόχος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η ανάκτηση των ικανοτήτων που συμβάλλουν στην εποικοδομητική συμβίωση μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό κοινωνικό ιστό (Παππάς Α. , 1998). Φέρνει μαζί της όχι μόνο την αποδοχή και το σεβασμό του διαφορετικού, αλλά επίσης την αναγνώριση της πολιτισμικής τους ταυτότητας, μέσα από μια καθημερινή προσπάθεια διαλόγου, κατανόησης και συνεργασίας.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αξιοποιεί τους διάφορους πολιτισμούς, επιδιώκει να εμποδίσει το σχηματισμό στερεότυπων και προκαταλήψεων, απέναντι σε πρόσωπα και πολιτισμούς και να υπερβεί κάθε μορφή εθνοκεντρικής αντιμετώπισης, πραγματοποιώντας μια εκπαιδευτική διαδικασία που δίνει ουσία στα ανθρώπινα δικαιώματα προωθώντας την κατανόηση και τη συνεργασία μεταξύ των λαών για να οδηγηθούν οι κοινωνίες στην πρόοδο και την ειρήνη (Δαμανάκης, 1998), (Γκότοβος, 2002).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει σαν στόχο την εξάλειψη των διακρίσεων και του αποκλεισμού, προσπαθεί να λάβει υπόψη τις ιδιαιτερότητες, κοινωνικές και πολιτισμικές. Η διαπολιτισμική παιδεία δε διδάσκει την ανοχή για το διαφορετικό. Δημιουργεί το πνευματικό υπόβαθρο που επιτρέπει την εκτίμηση για το διαφορετικό, ώστε να δημιουργηθούν ανοικτές κοινωνίες, πολιτισμικά αρμονικές, που θα διακρίνονται από ισονομία, αλληλοκατανόηση, αλληλοαποδοχή και αλληλεγγύη (Γκότοβος, 2002). Χρειάζονται ουσιαστικές παιδαγωγικές παρεμβάσεις, και όχι προσεγγίσεις μόνο στο επίπεδο της θεωρητικής ανάλυσης. Απαιτούνται νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις που να ανταποκρίνονται στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και στις δυσκολίες επικοινωνίας.

Επιγραμματικά οι στόχοι είναι:

- αναγνώριση και κατανόηση της διαφοράς
- σεβασμός για τους πολιτισμούς
- θετική στάση και αντίληψη απέναντι στις διαφορές των πολιτισμών, την ετερότητα, τη διαφορετικότητα
- έμφαση στα κοινά σημεία διαφορετικών ομάδων
- αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών τρόπων ζωής
- αλληλεγγύη
- ειρήνη
- κοινωνική δικαιοσύνη

- συνειδητοποίηση της δύναμης και της αξίας της πολιτιστικής ποικιλίας
- συνείδηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- ίσες ευκαιρίες

Κεφάλαιο 2.

Μοντέλα εκπαίδευσης των Δυτικών χωρών

2.1. Αφομοιωτικό Μοντέλο

Το πρώτο μονοπολιτισμικά προσανατολισμένο μοντέλο που εμφανίζεται ιστορικά στα εθνικά κράτη είναι εκείνο της αφομοίωσης (Κεσίδου, 2004). Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, ο μόνος τρόπος για να γίνει κάποιος αποδεκτός από την κυρίαρχη ομάδα και να λειτουργεί σε αυτή ισότιμα με το γηγενή πληθυσμό, είναι να περιορίσει τη μητρική του γλώσσα και να «ξεχάσει» τον πολιτισμό της χώρας καταγωγής του. Αποτέλεσμα αυτής της στάσης είναι να ταυτιστεί απόλυτα με τα χαρακτηριστικά της κυρίαρχης ομάδας και αυτή θεωρεί τα συγκεκριμένα παιδιά ως παιδαγωγικό πρόβλημα. Η επίλυση του προβλήματος μπορεί να δοθεί μόνο με τη γρήγορη εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, η οποία θα οδηγήσει και στη γρήγορη αφομοίωση των μαθητών αυτών στην κυρίαρχη τάξη πραγμάτων.

Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με την Κεσίδου, το αφομοιωτικό μοντέλο συνδέεται με την απώλεια των μειονοτικών πληθυσμών και των μητρικών γλωσσών. Είναι ένα καθαρά εθνοκεντρικό μοντέλο, στο πλαίσιο του οποίου τα παιδιά της κυρίαρχης ομάδας μαθαίνουν να αγνοούν άλλους πολιτισμούς και αναπτύσσουν στερεότυπα και καχυποψία για καθετί το διαφορετικό. Επίσης τα παιδιά των μειονοτικών ομάδων οδηγούνται σε ακραίες συμπεριφορές, όπως παθητικότητα, δουλικότητα και πολλές φορές σε άκρως επιθετική συμπεριφορά.

2.2. Μοντέλο ενσωμάτωσης

Το μοντέλο της ενσωμάτωσης θεωρείται μετεξέλιξη του μοντέλου αφομοίωσης. Σέβεται το διαφορετικό σε θέματα παραδόσεων εθίμων και θρησκείας που δεν επηρεάζουν αισθητά τις πολιτισμικές αρχές και τη διαμόρφωση και συνοχή της κοινωνίας (Κεσίδου, 2007). Στο μοντέλο αυτό, οι υπάρχουσες παραδόσεις των μειονοτικών πολιτισμών μπορούν να αποτελούν μέρος της νέας ταυτότητας που αναπτύσσουν οι μεινότητες στη χώρα υποδοχής. Επίσης οι μητρικές γλώσσες μπορούν να διατηρηθούν. Άλλωστε το κρίσιμο σημείο σε σχέση με αυτό το μοντέλο είναι πως οι διάφορες εκφάνσεις των μειονοτικών πολιτισμών και οι μητρικές γλώσσες μπορούν να κάνουν την εμφάνισή τους μόνο στο

πλαίσιο του ιδιωτικού και όχι του δημόσιου βίου. Έτσι, η πολιτισμική ετερότητα γίνεται αποδεκτή στο βαθμό όμως που δεν αγγίζει τις βασικές δομές και το υπόβαθρο της κοινωνίας.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, το σχολείο παραμένει κατά βάση μονοπολιτισμικό. Ο στόχος εδώ είναι η καλύτερη ενσωμάτωση των μειονοτικών μαθητών μέσω της ενασχόλησης στο σχολείο με θέματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό τους, γεγονός που θα διευκολύνει και την αποδοχή τους. Τέλος, λαμβάνονται υποστηρικτικά μέτρα για την καλύτερη δυνατή εκμάθηση της γλώσσας του σχολείου από τους μειονοτικούς μαθητές.

2.3. Πολυπολιτισμικό Μοντέλο

Όταν σταδιακά έγινε αντιληπτό πως τα προηγούμενα μοντέλα δεν έδιναν σε όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες για ακαδημαϊκή επιτυχία σημειώθηκε μια στροφή προς πιο πλουραλιστικά μοντέλα εκπαίδευσης μειονοτήτων. Ένα από αυτά είναι το πολυπολιτισμικό, το οποίο βασίζεται στην άποψη ότι η προσδοκώμενη κοινωνική συνοχή θα επέλθει, εάν δοθεί σε όλους τους πολιτισμούς η δυνατότητα να αναπτύσσονται ισότιμα. Ειδικότερα, τονίζεται η αναγκαιότητα για σεβασμό στη μητρική γλώσσα και το πολιτισμικό υπόβαθρο που έχει το κάθε παιδί. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να αναπτύσσονται ξεχωριστά σχολεία ή προγράμματα για κάθε ομάδα του σχολικού πληθυσμού.

Το πολυπολιτισμικό μοντέλο, παρόλο που λαμβάνει υπόψη τη μητρική γλώσσα και το πολιτισμικό υπόβαθρο των μειονοτήτων, μπορεί να δημιουργήσει ένα σημαντικό πρόβλημα: ότι οι πολιτισμοί με τον τρόπο αυτόν αναπτύσσονται παράλληλα, χωρίς την απαιτούμενη αλληλεπίδραση. Έτσι, από το γεγονός αυτό προκύπτει κίνδυνος, οι διάφοροι πολιτισμοί να αναπτύσσονται ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον, οδηγώντας τους σε γκετοποίηση. Η κυρίαρχη κοινωνία αποτελείται από «παράλληλες κοινωνίες» με συνέπεια τελικά να μην επιτυγχάνεται το βασικό αίτημα για κοινωνική συνοχή.

2.4. Αντιρατσιστικό μοντέλο

Το επόμενο πλουραλιστικά προσανατολισμένο μοντέλο είναι το αντιρατσιστικό (Τσιάκαλος, 2000). Το μοντέλο αυτό επικεντρώνεται στην αναγκαιότητα της πρόληψης και της άρσης του ρατσισμού στο σχολείο και την κοινωνία. Προσπαθεί να χορηγήσει στις

μειονοτικές ομάδες τους πόρους που χρειάζονται, προκειμένου να λειτουργήσουν με όρους ισότητας και με επιτυχία στο σχολείο.

Όσον αφορά τη σχολική εκπαίδευση, επιδιώκεται η αποδοχή και η εκτίμηση της ετερότητας, η θεματοποίηση και η συζήτηση επίμαχων κοινωνικών ζητημάτων από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Το τελευταίο αυτό στοιχείο μας παραπέμπει στην έμφαση που το συγκεκριμένο μοντέλο αποδίδει στο «θεσμικό ρατσισμό». Το θέμα του ρατσισμού άλλωστε αφορά τις δομές και τους θεσμούς της συγκεκριμένης κοινωνίας και της εκπαίδευσης, στους οποίους διεισδύουν συχνά ρατσιστικές στάσεις και συμπεριφορές.

2.5. Διαπολιτισμικό Μοντέλο

Το διαπολιτισμικό μοντέλο το συναντάμε στη δεκαετία του 1980 κατά κύριο λόγο στην Ευρώπη. Ενώ θεωρείται κατά κάποιο τρόπο εξέλιξη του πολυπολιτισμικού μοντέλου, εντούτοις διαφέρει σημαντικά, γιατί δεν απευθύνεται μόνο στα διαφορετικά παιδιά, αλλά στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού: γηγενείς, αλλοδαπούς, παλλινοστούντες. Ορίζεται ως μια «διαλεκτική σχέση, διαδικασία αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διάφορων εθνικών/μεταναστευτικών ομάδων».

Τα βασικά χαρακτηριστικά του διαπολιτισμικού μοντέλου σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι πως δημιουργεί προϋποθέσεις για αποδοχή της νέας πολιτισμικής πραγματικότητας στις χώρες υποδοχής, διευρύνει την οπτική μέσα από την οποία θεωρούνται η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, τα παιδιά και οι ενήλικες. Τέλος, αποτελεί μέσο για την αξιολόγηση των ευκαιριών στη ζωή και την πραγματοποίηση της μέγιστης κοινωνικής και οικονομικής ένταξης (Μάρκου, 1997).

Κεφάλαιο 3

3.1. Πολυπολιτισμικές κοινωνίες

Οι πολιτισμοί δεν διαφέρουν μόνον από χώρα σε χώρα. Υπάρχουν πολιτισμικές διαφορές και μέσα στην ίδια κοινωνία. Στη σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από έντονες τάσεις παγκοσμιοποίησης, σπανίζουν οι κοινωνίες με υψηλό βαθμό πολιτισμικής ομοιογένειας. Η συγκρότηση ισχυρών υπερεθνικών οργανισμών, όπως αυτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα μεταναστευτικά ρεύματα που κατευθύνονται από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής, τις χώρες της Βαλκανικής, διαμορφώνουν σήμερα ένα

νέο τύπο κοινωνίας στον οποίο συνυπάρχουν και συμβιώνουν διαφορετικοί πολιτισμοί και διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Στη μεγάλη πλειοψηφία των σύγχρονων κοινωνιών, συμβιούν και συνυπάρχουν ποικίλες πολιτισμικές ομάδες. Όπως είναι γνωστό, τέτοιες ομάδες είναι οι εθνικές μειονότητες, οι μετανάστες, οι θρησκευτικές μειονότητες, οι γλωσσικές μειονότητες. Συνεπώς οι περισσότερες κοινωνίες του καιρού μας είναι πολυπολιτισμικές.

3.2. Χαρακτηριστικά του πολυπολιτισμικού σχολείου

Σύμφωνα με τις αρχές της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης τα σχολεία και τα υπόλοιπα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να μεταρρυθμιστούν ώστε όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη, τη φυλή, το φύλο, την πολιτισμική ή γλωσσική ομάδα στην οποία ανήκουν, να έχουν ίσες ευκαιρίες στη γνώση και να βιώσουν την πολιτισμική ενδυνάμωση (Banks & Banks, 2004). Επίσης, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να βοηθούν όλους τους μαθητές να υιοθετήσουν πιο δημοκρατικές αξίες και πεποιθήσεις και να καλλιεργήσουν τις γνώσεις και τις στάσεις που είναι αναγκαίες για να λειτουργήσουν διαπολιτισμικά.

Έπειτα θα αναφερθούμε στα βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία πρέπει να διαθέτει ένα πολυπολιτισμικό σχολείο για να λειτουργεί ομαλά και να προωθεί τους σκοπούς του. Τα οκτώ χαρακτηριστικά του πολυπολιτισμικού σχολείου ταξινομούνται στον παρακάτω πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Τα Οκτώ Χαρακτηριστικά του Πολυπολιτισμικού Σχολείου

(Banks & Banks, 2004)

1. Οι δάσκαλοι και οι διευθυντές σχολείου έχουν μεγάλες προσδοκίες για όλους τους μαθητές και θετική στάση απέναντι τους. Και τους αποκρίνονται θετικά και με τρόπο που δείχνει το ενδιαφέρον τους.
2. Το επίσημο πρόγραμμα σπουδών εκφράζει τις εμπειρίες, τους πολιτισμούς και τις οπτικές γωνίες ενός φάσματος πολιτισμικών και εθνικών ομάδων, όπως και των δύο φύλων.
3. Οι τρόποι διδασκαλίας που χρησιμοποιούν οι δάσκαλοι αντιστοιχούν στους μαθησιακούς, πολιτισμικούς τρόπους και στα κίνητρα των μαθητών.

4. Οι δάσκαλοι και οι διευθυντές σχολείου δείχνουν σεβασμό στη μητρική γλώσσα και στη διάλεκτο των μαθητών.
5. Τα υλικά διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται στο σχολείο δείχνουν γεγονότα, καταστάσεις και έννοιες κάτω από τις οπτικές γωνίες ποικίλων πολιτισμικών, εθνικών και φυλετικών ομάδων.
6. Οι διαδικασίες αξιολόγησης και ελέγχου που χρησιμοποιούνται στο σχολείο είναι πολιτισμικά ευαίσθητες και διαπιστώνουν ότι οι έγχρωμοι μαθητές αντιπροσωπεύονται σύμμετρα στις τάξεις των προικισμένων και ταλαντούχων μαθητών.
7. Ο πολιτισμός του σχολείου και το αφανές πρόγραμμα σπουδών αντανακλούν την πολιτισμική και εθνική ποικιλότητα.
8. Οι σχολικοί σύμβουλοι τρέφουν μεγάλες προσδοκίες για μαθητές διαφόρων πολιτισμικών, εθνικών και γλωσσικών ομάδων και βοηθούν τους μαθητές αυτούς να επιλέξουν και να επιτύχουν θετικούς στόχους σταδιοδρομίας.

3.3. Ο ρόλος του καθηγητή στην τάξη

Ο ρόλος του καθηγητή στο διαπολιτισμικό σχολείο και στις νέες εκπαιδευτικές συνθήκες είναι ιδιαίτερα δύσκολος και αφορά όλη την ελληνική κοινωνία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρέπει να ξεπεράσει τις αντιλήψεις που προωθούν την έννοια του έθνους σαν μια αρραγή οργανική μονάδα εφαρμόζοντας μια συνεργατική εκδοχή, η οποία αντιμετωπίζει το έθνος σαν μια σύμπραξη ανθρώπινων όντων που μοιράζονται μια κοινή εδαφική περιοχή έχοντας τις ίδιες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών της σχολικής τάξης.

Ο ρόλος του καθηγητή στο διαπολιτισμικό σχολείο είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Κύριο μέλημά του είναι να βοηθήσει τους αλλοδαπούς μαθητές να αξιοποιήσουν το δυναμικό τους κατά τον βέλτιστο τρόπο, θέτοντας ρεαλιστικούς στόχους. Επίσης, τους καθοδηγεί ώστε να προσαρμοστούν στο κοινωνικό και επαγγελματικό περιβάλλον αλλά και να διερευνήσουν τις δυνατότητες επαγγελματικής ανάπτυξης, που είναι απαραίτητη για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Επιπλέον, ο καθηγητής πρέπει να αποδέχεται τον άλλο πολιτισμό ως απλά διαφορετικό και όχι ως ανώτερο ή κατώτερο. Συνεπώς, θα μπορεί να αντιλαμβάνεται τα φαινόμενα ρατσισμού που εμφανίζονται και να τα αποτρέπει, με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Άλλωστε ο εκπαιδευτικός είναι σε θέση να γνωρίζει και να επιλέγει τις κατάλληλες διδακτικές μεθόδους και στρατηγικές, ώστε να διδάξει σε τάξη με παλλινოსτούντες ή αλλοδαπούς μαθητές. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να αναπτύσσει δίκτυα συνεργασίας με άτομα ή φορείς για τη στήριξη μαθητών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Σύμφωνα με τους Παλαιολόγου και Ευαγγέλου ο εκπαιδευτής πρέπει να:

- ❖ Έχει θετική ανταπόκριση και ευαισθησία.
- ❖ Έχει συνεχή θεωρητική ανατροφοδότηση με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες.
- ❖ Είναι κατάλληλα προετοιμασμένος για να κρατήσει με επιτυχία τον κεντρικό ρόλο σ' αυτή τη διαδικασία.
- ❖ Κατανοήσει τον άλλο και να έχει ενσυναίσθηση.
- ❖ Διαθέτει μια ποικιλία παιδαγωγικών στρατηγικών και τεχνικών.
- ❖ Είναι δίκαιος και διορατικός.
- ❖ Χρησιμοποιεί κανόνες και κώδικες σχέσεων που θα στηρίζονται στον αλληλοσεβασμό των ιδιαιτεροτήτων.
- ❖ Επιτρέπει στους άλλους να είναι διαφορετικοί.

Βάσει των παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ο καθηγητής είναι ο άνθρωπος που βρίσκεται πλησιέστερα σ' αυτούς τους μαθητές, αλλά χρειάζεται και τη σωστή επιμόρφωση για να ανταπεξέλθει στο νέο περιβάλλον και στα νέα καθήκοντα που σχετίζονται με την ανάπτυξη πολυπολιτισμικών δεξιοτήτων συμβουλευτικής. Απαιτείται μεγάλη προσπάθεια για να βοηθήσει στο μετασχηματισμό της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας σε διαπολιτισμική δημοκρατική κοινωνία, τις θεμελιώδεις αξίες της οποίας όλοι οι πολίτες θα μπορούν να αποδέχονται, να συμμερίζονται και να ταυτίζονται μαζί τους.

3.4. Ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Αναμφισβήτητα, ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων είναι πολύ σημαντικός αφού τα παιδιά θα μπορούν να χρησιμοποιούν τις γνώσεις για τη γλώσσα ως εργαλεία που θα τους καταστήσουν επαρκείς και εγγράμματους πολίτες σε μια κοινωνία. Ειδικότερα, τα γλωσσικά μαθήματα εξοικειώνουν τα παιδιά με κοινωνικές γλώσσες, επίπεδα ύφους και κειμενικά είδη, τα οποία είναι απαραίτητα για την καλύτερη λειτουργία τους ως πολιτών σε δυτικού τύπου κοινωνίες, όπως η ελληνική. Επίσης, τα παιδιά με τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων είναι σε θέση να κατακτήσουν τους γραμματισμούς και τις δεξιότητες που σχετίζονται με αυτούς, εξασφαλίζοντας την πλήρη και κριτική συμμετοχή των μελλοντικών πολιτών σε όλα τα επίπεδα του κοινωνικού και πολιτισμικού γίνεσθαι. (Κουτσογιάννης & Αλεξίου, 2012)

Επιπλέον, μέσω των γλωσσικών μαθημάτων διευκολύνεται η ίδια η σχολική πορεία των παιδιών, με δεδομένη την ιδιαιτερότητα του σχολικού λόγου και τη σπουδαιότητά του για μια επιτυχημένη σχολική διαδρομή. Τα Π.Σ. του Γυμνασίου και τα σχολικά εγχειρίδια του Λυκείου προσπαθούν συνειδητά να στρέψουν το ενδιαφέρον του μαθήματος προς την πραγματική ζωή και να απομακρυνθούν από τις παραδοσιακές διδακτικές πρακτικές. Έτσι, καλό θα ήταν να αναδειχθούν μέσα από τα γλωσσικά μαθήματα η έμφαση στην καλλιέργεια μιας κριτικής εγγράμματης πολιτεότητας, με την παράλληλη έμφαση στην ανάδειξη και καλλιέργεια του σχολικού λόγου (Κουτσογιάννης & Αλεξίου, 2012).

Κάποιοι από τους γενικούς στόχους των γλωσσικών μαθημάτων είναι οι εξής:

- Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στοχεύει στη δημιουργία ικανών χρηστών του λόγου.
- Πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στον ομιλούμενο, προφορικό λόγο.
- Η εκμάθηση του προφορικού και του γραπτού λόγου πρέπει να γίνεται με πρακτικό τρόπο, μέσα από τη χρήση της γλώσσας.
- Ο στόχος είναι η χρήση γλωσσικών μορφών κατάλληλων για την εκάστοτε περίπτωση επικοινωνίας.
- Οι μαθητές πρέπει να μπορούν να αναγνωρίζουν και να εκτιμούν τη γλωσσική ποικιλία.

Ειδικότερα, πολλά μαθήματα όπως η Ιστορία, η Λογοτεχνία, η Γλώσσα, τα Θρησκευτικά και η Γεωγραφία περιέχουν στοιχεία πολιτισμού. Το σχολείο αντιμετωπίζει τα μαθήματα αυτά ως ευκαιρία πολιτισμικού εμπλουτισμού (Ζωγράφου, 2003). Το διαπολιτισμικό μάθημα δεν περιστρέφεται γύρω από μια πολιτισμική ομάδα, γεγονός που θα έθετε όρια διάκρισης και διαφοροποίησης, αλλά αφορά το σύνολο των διδακτικών δραστηριοτήτων και σχέσεων μεταξύ των ομάδων (Hohhman & Reich, 1989). Τα θεωρητικά μαθήματα, ως γνωστικά αντικείμενα είναι ευνοϊκότερα, ως προς τη διαχείρισή τους για το διαπολιτισμικό μάθημα, επειδή οι αξίες που διαπραγματεύονται ισχύουν ως απόλυτα στοιχεία του πολιτισμού.

Επιπλέον, στα σχολεία με Διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση, δίνεται βαρύτητα στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στην εκμάθηση της μητρικής γλώσσας, με στόχο τη βελτίωση των δυνατοτήτων επικοινωνίας των μεταναστών μαθητών. Έτσι, το μάθημα της Γλώσσας στο διαπολιτισμικό σχολείο πρέπει να γίνεται σε συνθήκες διγλωσσίας, δηλαδή στη μητρική γλώσσα των μαθητών και στην επίσημη γλώσσα, ώστε να υπάρχει ουδετερότητα. Η Λογοτεχνία από την άλλη, αποτελεί έκφραση της Διαπολιτισμικότητας. Δεν κάνει διαπολιτισμικές αναφορές, είναι στην πράξη Διαπολιτισμικότητα. Έπειτα, η Ιστορία, ως ένα διαπολιτισμικό μάθημα πρέπει να διδάσκεται χωρίς να βασίζεται σε ψέματα και μύθους, αφού αυτό θα δημιουργήσει περαιτέρω προβλήματα και θα απαιτήσει νέα ψέματα (Ζωγράφου, 2003). Δεν πρέπει να βασίζεται στον εθνοκεντρισμό, αλλά στο σεβασμό ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς.

Στη συνέχεια, το μάθημα των Θρησκευτικών οφείλει να εκπληρώνει παιδαγωγικούς σκοπούς, χωρίς να αποσιωπούνται αρνητικά σημεία, αλλά παράλληλα να δίνεται έμφαση στη σύγχρονη διάσταση και παρουσία των θρησκειών. Να προωθείται ο διάλογος, η συνεργατική μάθηση, η διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης και ο συσχετισμός με άλλα μαθήματα. Τέλος, το μάθημα της Γεωγραφίας κινείται ιδιαίτερα στο διαπολιτισμικό πεδίο, συσχετιζόμενο με ιστορικές και περιβαλλοντικές συνθήκες των λαών, αφού μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση και την ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1997).

Κεφάλαιο 4

Μελέτη Περίπτωσης : Διαπολιτισμικά Γυμνάσια Αττικής

4.1. Μεθοδολογία Έρευνας

Για τη μεθοδολογία μιας έρευνας έχουν διαμορφωθεί ορισμένες βασικές αρχές, που καθορίζουν την πορεία της έρευνάς μας και αποτελούν τους ιχνηλάτες της συλλογής υλικού (Παππάς, 2002). Αυτές είναι οι εξής:

- Η ανάλυση των δεδομένων καθορίζεται εκ των προτέρων από τον προβληματισμό της έρευνάς μας. Πρέπει να προσαρμόσουμε τη μεθοδολογία έρευνας, που θα ακολουθήσουμε, σε αυτό που ψάχνουμε και όχι το αντίστροφο. Οι ερωτήσεις που θέτουμε είναι: «Ποιο είναι το βασικό ερώτημα της έρευνάς μου;» «Ποιες είναι οι πληροφορίες που θα πρέπει να έχω στο τέλος της έρευνας;»

- Συχνά η διατύπωση του προβληματισμού και η ανάλυση των δεδομένων διαμορφώνονται κατά τη διάρκεια της έρευνας. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να διατυπωθούν από την αρχή.

- Είναι απαραίτητο να διευκρινίσουμε διεξοδικά τις ερευνητικές υποθέσεις, γιατί είναι αυτές που καθορίζουν, όχι μόνο τα ερευνητικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουμε, αλλά και την ανάλυση που θα πραγματοποιήσουμε.

- Όλα τα ερευνητικά εργαλεία και μέθοδοι έχουν πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Η χρήση ενός ερευνητικού εργαλείου δεν αποκλείει τη χρήση ενός δεύτερου ή και ενός τρίτου. Αυτό σημαίνει ότι ο ερευνητής μπορεί να χρησιμοποιήσει διαφορετικά ερευνητικά εργαλεία και να διασταυρώσει τα αποτελέσματα, εάν οι ανάγκες της εργασίας το απαιτούν.

- Η μεθοδολογία της συλλογής δεδομένων συνδέεται με το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, τον προβληματισμό, και τις ερευνητικές υποθέσεις.

- Υπάρχουν τριών ειδών πηγές πληροφοριών για τη διεξαγωγή έρευνας: i. ο λόγος (συνέντευξη, ερωτηματολόγιο), ii. τα γεγονότα (επιτόπια παρατήρηση), iii. τα «ίχνη» (γραπτά, στατιστικές).

Το ερευνητικό μας ενδιαφέρον έχει ως αφετηρία το έντονο προσφυγικό πρόβλημα που απασχολεί έντονα τη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια. Ως συνέπεια του μεταναστευτικού ρεύματος είναι και η ενσωμάτωση ενός μεγάλου όγκου μαθητών στο εκπαιδευτικό

μας σύστημα. Ο νόμος 2413/1996, ΦΕΚ.124, τ.Α'/17-6-96 προστάτευσε τα Διαπολιτισμικά Σχολεία στην Ελλάδα και μαζί με αυτά τα παιδιά που φοιτούν στα συγκεκριμένα σχολεία.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να ερευνήσουμε τον ρόλο που διαδραματίζουν τα γλωσσικά μαθήματα, τα οποία έχουν πρωταρχικό ρόλο στην ενσωμάτωση των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον, αλλά και στην κοινωνικοποίηση τους μέσα από το φάσμα της διαπολιτισμικότητας. Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα σχολεία είναι αρχικά το μεγάλο κύμα προσφύγων που έχουν δεχθεί τα τελευταία χρόνια. Επίσης, η εξωστρέφεια των καθηγητών, που μας μίλησαν για τα παιδιά μεταναστών, τα οποία έχουν έρθει στη χώρα μας όχι από επιλογή, αλλά από ανάγκη. Τέλος, όλα τα σχολεία σε συνδυασμό με τη Διεύθυνση και το εκπαιδευτικό προσωπικό δέχθηκαν να συνεργαστούν μαζί μας για να παρουσιάσουν την καθημερινότητα και τα τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζουν, αλλά και να βοηθήσουν στην έρευνά μας σχετικά με το ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Τα σχολεία που έλαβαν μέρος στην έρευνά μας είναι τα εξής:

1. 3^ο Γυμνάσιο Περάματος (Ικόνιο)
2. Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Αθήνας
3. 2^ο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ελληνικού

Ως προς τα χαρακτηριστικά των σχολείων που επιλέχθηκαν για την έρευνά μας, αξίζει να σημειωθεί πως το πρώτο σχολείο δεν είναι διαπολιτισμικό, αλλά παρουσιάζει χαρακτηριστικά διαπολιτισμικής εκπαίδευσης λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης των μαθητών που φοιτούν σε αυτό. Πιο συγκεκριμένα η περιοχή του Περάματος είναι άμεσα συνδεδεμένη με τους οικονομικούς μετανάστες με αποτέλεσμα να υπάρχει έντονα το στοιχείο της διαπολιτισμικότητας στο πεδίο της εκπαίδευσης των παιδιών. Τα άλλα δύο σχολεία είναι διαπολιτισμικά και ο μεγαλύτερος αριθμός των παιδιών προέρχονται από τις Η.Π.Α., τον Καναδά, την Αφρική, την Ευρώπη και τη Μ.Ασία.

Στην έρευνά μας χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο συλλογής στοιχείων η συνέντευξη. Τηρήθηκε το πλαίσιο της δεοντολογίας και η εμπιστευτικότητα ανάμεσα στους συνεντευξιζόμενους. Υπήρχε ανωνυμία και οι πληροφορίες που συλλέξαμε θα αξιοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας. Η συνέντευξη είναι επιστημονικά συστηματοποιημένη και προετοιμάστηκε με κάθε λεπτομέρεια. Επιλέξαμε να κάνουμε

συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς και τα θέματα διατυπώθηκαν υπό μορφή ερωτήσεων. Τέλος, οι ερωτήσεις προσαρμόστηκαν στο μορφωτικό επίπεδο των ατόμων στα οποία απευθύνεται (Ψαρρού & Ζαφειρόπουλος, 2004).

4.2. Ποιοτική Μεθοδολογία

Σκοπός της ποιοτικής έρευνας είναι να καταγράψει και να παραθέσει αυτούσια τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, έτσι ώστε να αποτυπωθεί για να κατανοηθεί η «σημασία» των όσων λένε οι συμμετέχοντες. Σύμφωνα με τον Παπαστάμου (Παπαστάμου, 2008), «Η κοινωνική έρευνα πεδίου ορίζεται ως μια μεθοδολογική τεχνική συλλογής δεδομένων από κάποιες ομάδες του πληθυσμού, που διερευνώνται μέσω της χρήσης τριών κυρίως μεθοδολογικών εργαλείων: της παρατήρησης, του ερωτηματολογίου και της συνέντευξης». Επίσης η έρευνα πεδίου διεξάγεται στο φυσικό περιβάλλον του ερευνώμενου κοινωνικού φαινομένου.

Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά και αξίες της ποιοτικής έρευνας και τους λόγους που αυτή προτιμάται. Αρχικά, οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας βοηθούν στη διερεύνηση καινούργιων ζητημάτων και στην κατασκευή θεωρίας επαγωγικά, από κάτω. Ο ερευνητής διερευνά ζητήματα με τα οποία έρχεται σε επαφή για πρώτη φορά και μέσω της επαγωγικής διαδικασίας πηγαίνει πίσω και εμπρός μεταξύ των κατηγοριών και των δεδομένων του μέχρι να δημιουργήσει ένα ικανοποιητικό, λειτουργικό σύνολο θεμάτων και ενοτήτων. Έπειτα η ερευνητική διαδικασία στις ποιοτικές προσεγγίσεις είναι αναδυόμενη και δυναμική, διότι ο ερευνητικός σχεδιασμός δεν είναι τελεσίδικος, αλλά απλώς ένα προσχέδιο που μπορεί στην πορεία της έρευνας να αλλάξει ή να τροποποιηθεί (Marshall & Rossman, 2006).

Έπειτα, ένα ακόμη πλεονέκτημα είναι πως η ανάλυση στις ποιοτικές μεθόδους έρευνας είναι πλαισιοθετημένη και γίνεται προσπάθεια για την αύξηση της οικολογικής της εγκυρότητας. Οι ερευνητές εστιάζουν στα φυσικά πλαίσια εμφάνισης των φαινομένων και τείνουν να συλλέγουν τα δεδομένα τους στα πραγματικά, καθημερινά πλαίσια της ζωής των υποκειμένων, στο πεδίο ή στον τόπο όπου αυτά βιώνουν το υπό διερεύνηση ζήτημα. Έτσι τις πληροφορίες προτιμούν να τις παίρνουν απευθείας από τα υποκείμενα στις πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπιδράσεις. Επιπλέον, στις προσεγγίσεις των ποιοτικών μεθόδων

έρευνας το ενδιαφέρον εστιάζεται στην ολιστική καταγραφή και ανάλυση σύνθετων, δυναμικών και μοναδικών φαινομένων.

Ένα ακόμη πλεονέκτημα των ποιοτικών προσεγγίσεων είναι ότι μπορούν να μελετήσουν το φαινόμενο στη δυναμική του πολυπλοκότητα, δηλαδή μέσα στο χρόνο (χρησιμοποιώντας για παράδειγμα τη συμμετοχική παρατήρηση, την εθνογραφική προσέγγιση ή κάποια βιογραφική-αφηγηματική μέθοδο). Επίσης, ένας από τους βασικούς στόχους των ποιοτικών μεθόδων έρευνας είναι η καταγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση των βιωμάτων και υποκειμενικών νοημάτων. Σε όλη την ποιοτική ερευνητική διαδικασία το κύριο ενδιαφέρον του ερευνητή εστιάζεται στη σύλληψη και κατανόηση των νοημάτων που τα υποκείμενα της έρευνας έχουν για το υπό διερεύνηση ζήτημα, και όχι τόσο στα νοήματα που πηγάζουν από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας.

Επιπρόσθετα, η ποιοτική έρευνα είναι στη βάση της μια ερμηνευτική διαδικασία. Ο ερευνητής από την αρχή μέχρι το τέλος της ερευνητικής διαδικασίας ερμηνεύει ό,τι βλέπει ακούει και κατανοεί. Αυτή η διαδικασία συνεχίζεται και μετά το πέρας της έρευνας, μετά τη συγγραφή και τη δημοσίευσή της, καθότι οι αναγνώστες κάνουν τις δικές τους ερμηνείες, προσφέροντας ενδεχομένως καινούργιες πληροφορίες για το υπό διερεύνηση θέμα.

Κλείνοντας, μια από τις θεμελιώδεις διαστάσεις των ποιοτικών μεθόδων έρευνας είναι ο αναστοχασμός. Ο αναστοχασμός αυτός σχετίζεται κυρίως με τον ρόλο που διαδραματίζει ο ερευνητής σε όλα τα στάδια της διαδικασίας της έρευνας: από τις σχέσεις που έχει με το θέμα της έρευνάς του, τις επιλογές και αποφάσεις που λαμβάνει κάθε στιγμή μέχρι τις σχέσεις που αναπτύσσει με τα υποκείμενα, τη γλώσσα που χρησιμοποιεί και τον τρόπο που αντιμετωπίζει τις εκάστοτε δυσκολίες που προκύπτουν (Camic, Rhodes, & Yardley, 2003).

4.3. Ερευνητικά ερωτήματα

Προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος σχεδιάστηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Πώς επιτυγχάνεται η ένταξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές κουλτούρες στο σχολικό περιβάλλον;

- Πώς τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν στην ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη;
- Πώς αξιολογείτε τη συμβολή του γλωσσικού μαθήματος σε σύγκριση με τους άλλους παράγοντες που βοηθούν στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Τα παραπάνω ερωτήματα θα απαντηθούν μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με την προετοιμασία-σχεδίαση του μαθήματος, αλλά και το ρόλο που διαδραματίζουν τα γλωσσικά μαθήματα στη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

4.4. Εργαλείο της Έρευνας

4.4.1. Συνέντευξη

Είναι μία από τις πιο γνωστές μεθόδους συλλογής υλικού, όπου ο ερευνητής υποβάλλει στον ερωτώμενο μια σειρά από ερωτήσεις στις οποίες καλείται να απαντήσει (Τσιώλης, 2014). Αυτό που ενδιαφέρει τον ερευνητή είναι να ανακαλύψει τι σκέφτεται ο ερωτώμενος σε σχέση με κάποιο θέμα και να συγκρίνει τις γνώμες και τις απόψεις των ερωτώμενων. Στη συνέχεια, ο ερευνητής ενδιαφέρεται να συγκρίνει και να ομαδοποιήσει τις απόψεις των ερωτώμενων. Τα είδη της συνέντευξης είναι τα εξής: α) κατευθυνόμενη ή δομημένη, β) ημι-κατευθυνόμενη και γ) ελεύθερη συνέντευξη. Δομημένη προσωπική συνέντευξη (structured interview) είναι εκείνη που χρησιμοποιεί δομημένα ερωτηματολόγια, δηλαδή ερωτηματολόγια που βασίζονται σε προκαθορισμένα και τυποποιημένα σύνολα ερωτήσεων. Ημιδομημένη συνέντευξη ονομάζεται εκείνη στην οποία ο ερευνητής έχει έναν κατάλογο θεμάτων και ερωτήσεων να καλύψει και ενδέχεται να διαφέρουν από συνέντευξη σε συνέντευξη. Δομημένες συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται σε περιγραφικές μελέτες ως μέσα προσδιορισμού γενικών υποδειγμάτων, ενώ ημιδομημένες συνεντεύξεις μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε επεξηγηματικές μελέτες, δηλαδή σε εκείνες που επιδιώκουμε να κατανοήσουμε σχέσεις μεταξύ μεταβλητών. Στην προσωπική συνέντευξη, σημαντικό στάδιο αποτελεί η επιλογή και η εκπαίδευση των συνεντευκτών. Οι ερευνητές πριν αναλάβουν το έργο διεξαγωγής των συνεντεύξεων υποβάλλονται σε εκπαίδευση από ειδικευμένους επιστήμονες.

Στην παρούσα εργασία, το εργαλείο έρευνας που επιλέχθηκε είναι αυτό της συνέντευξης. Πιο συγκεκριμένα, συνολικά έγιναν 6 συνεντεύξεις (2 στο σχολείο του Περάματος, 2 στο σχολείο της Αθήνας και άλλες 2 στο σχολείο του Ελληνικού). Στην έρευνα έλαβαν μέρος μόνο φιλόλογοι, αφού αναζητούμε το ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Προτιμήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, αφού υπάρχει μεγαλύτερη ελευθερία ως προς τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις, χωρίς να περιορίζει τον συνεντευξιαζόμενο.

Η ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο, ερωτήσεων και χρησιμοποιείται συχνά από νέους ποιοτικούς μελετητές ώστε να έχουν έναν οδηγό για τα θέματα που θεωρούν ότι είναι σημαντικά να καλύψουν στο πλαίσιο της συνέντευξης. Χρειάζεται να σημειωθεί εδώ ότι ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης παρουσιάζει ευελιξία: α) ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο, β) ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται κατάλληλοι, γ) ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και δ) ως προς την πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων ή θεμάτων για συζήτηση (Robson, 2007).

Κάποια από τα πλεονεκτήματα της συνέντευξης είναι τα ακόλουθα: Αρχικά υπάρχει άμεση επαφή και προσωπική επικοινωνία με τον εξεταζόμενο. Έπειτα πραγματοποιείται εις βάθος εξέταση του ερευνητικού προβλήματος δεδομένου ότι οι άνθρωποι είναι πιο πρόθυμοι να μιλούν απ'ότι να γράφουν δίνοντας ακόμη και προσωπικές πληροφορίες αν εξασφαλιστεί φιλική και άνετη σχέση. Επίσης, υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία στον τρόπο δόμησης και παρουσίασης των ερωτήσεων, αλλά και μεγαλύτερη ελευθερία χειρισμών από πλευράς ερευνητή. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται η πλήρης κατανόηση των ερωτήσεων από τους συνεντευξιαζόμενους που καλούνται να απαντήσουν δίνοντας όλες τις απαραίτητες πληροφορίες. Επιπλέον μέσω της συνέντευξης ο ερευνητής αποκτά πληροφορίες που μόνο με προσωπική επικοινωνία μπορούν να διασφαλιστούν (παρατήρηση συμπεριφοράς, αντιδράσεων, τόνου φωνής, χειρονομιών των εξεταζόμενων). Τέλος, αποτελεί την καλύτερη μέθοδο για συγκέντρωση δεδομένων από ορισμένες ομάδες όπως πχ. μικρά παιδιά, ολιγογράμματους, άτομα με γλωσσικές δυσκολίες.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά την ίδια χρονική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 2019 πραγματοποιήθηκαν όλες οι συνεντεύξεις των φιλολόγων που εργάζονται στα προαναφερθέντα σχολεία.

Ο σκελετός των ερωτήσεων που έχουν ετοιμαστεί για να τεθούν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, είναι ο εξής:

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.
2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;
3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.
4. Πώς επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;
5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη;
6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθηματα.
7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;
8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;
9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;
10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;
11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατα τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Οι παραπάνω ερωτήσεις επιλέχθηκαν, αφενός για να δημιουργηθεί το κατάλληλο πλαίσιο και κλίμα για μια δημιουργική συζήτηση, αφετέρου για να αναζητηθούν απαντήσεις στα ερευνητικά μας ερωτήματα.

4.5. Αποτελέσματα Έρευνας

Είναι προφανές ότι στην έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης η γλώσσα διαδραματίζει έναν κυρίαρχο ρόλο. Εν προκειμένω, αναφερόμαστε καταρχάς στη γλώσσα του πολιτιστικού υποβάθρου των μαθητών (τη «μητρική τους γλώσσα») που συμβάλλει στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους. Η περαιτέρω ανάπτυξη της δεν πρέπει να αγνοηθεί ή να παραμεληθεί, καθώς αποτελεί τη βάση των πολύγλωσσων δεξιοτήτων.

Στο χώρο του σχολείου, σημείο αναφοράς αποτελεί η γλώσσα που χρησιμοποιείται στη διδασκαλία και τη μάθηση. Αυτό περιλαμβάνει δύο πτυχές: την πρόσληψη της πληροφορίας και της γνώσης (γλώσσα της διδασκαλίας) και την άρτια εξοικείωση με τον ρόλο του συμμετέχοντα στην πολυτισμική και πολύγλωσση σχολική τάξη. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η γλωσσική επάρκεια είναι καίριας σημασίας για την επιτυχία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσω των συνεντεύξεων σε φιλόλογους που εργάζονται σε διαπολιτισμικά σχολεία καταλήξαμε στα παρακάτω αποτελέσματα. Καταρχάς όμως, θα αναφερθούμε στην καθεμία εκπαιδευτικό ξεχωριστά.

Προφίλ Εκπαιδευτικών

Η πρώτη συνέντευξη αφορά μια εκπαιδευτικό απόφοιτη του τμήματος Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία έχει ολοκληρώσει τις μεταπτυχιακές σπουδές της στην Ειδική Αγωγή. Υπηρετεί στο 2^ο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ελληνικού και βάσει των απαντήσεών της αναδεικνύει τη σημασία της συνεργασίας ανάμεσα σε καθηγητές-οικογένεια-συμμαθητές, έτσι ώστε τα αλλόγλωσσα παιδιά να ενσωματωθούν με ομαλό τρόπο στο νέο τους σχολικό περιβάλλον. Έδωσε επίσης έμφαση στο ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων, τον οποίο θεωρεί βοηθητικό και ισχυρίζεται πως το σχολείο που εργάζεται δεν είναι έτοιμο να αποδεχθεί και να αξιοποιήσει τη μητρική γλώσσα των παιδιών. Τέλος θεωρεί πως με διάφορους εξωσχολικούς φορείς θα ενισχυθεί το δύσκολο έργο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Η δεύτερη συνέντευξη δόθηκε από μία εκπαιδευτικό απόφοιτη του τμήματος Φ.Π.Ψ. του Πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία έχει μεταπτυχιακές σπουδές στο αντικείμενο μελέτης μας, την Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Υπηρετεί στο 3^ο Γυμνάσιο Περάματος και έχει την τάση να τονίζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά κατά τη διαδικασία ένταξής τους στο νέο τους σχολικό περιβάλλον, αφού μέχρι και τα εγχειρίδια διδασκαλίας είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα. Ακόμη τονίζει τις προκλήσεις που υπάρχουν στα διαπολιτισμικά σχολεία, όσον αφορά τους καθηγητές. Τέλος, αυτό που χαρακτηρίζει τις απόψεις της είναι οι εύστοχες προτάσεις της, ώστε με τα κατάλληλα μέτρα να βελτιωθεί και να ενισχυθεί το έργο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Η τρίτη εκπαιδευτικός είναι επίσης απόφοιτη του τμήματος Φ.Π.Ψ. του Πανεπιστημίου Αθηνών, με μεταπτυχιακές σπουδές στη Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων. Υπηρετεί στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Αθήνας και μέσα από τη συνέντευξή της διαπιστώνουμε πως δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο του καθηγητή, όπου με υπομονή και θέληση θα ενσωματώσει το παιδί στη νέα σχολική πραγματικότητα. Θεωρεί βοηθητικό τον ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων και τονίζει ότι αξιοποιείται η μητρική γλώσσα των μαθητών. Είναι μια εκπαιδευτικός που αναδεικνύει το συναισθηματικό δέσιμο των καθηγητών με τα συγκεκριμένα παιδιά και πιστεύει πως με την ύπαρξη του καλού κλίματος μέσα στην τάξη και της δεκτικότητας όλα τα προβλήματα μπορούν να λυθούν ομαλά.

Την τέταρτη συνέντευξη έδωσε μια εκπαιδευτικός απόφοιτη του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, η οποία κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών στην Ειδική Αγωγή, τη Λογοθεραπεία και τη Συμβουλευτική Ψυχολογία. Υπηρετεί στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Αθήνας και μέσα από τις απαντήσεις της διαπιστώνουμε ότι στο σχολείο που εργάζεται δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη μητρική γλώσσα των παιδιών, αφού την αξιοποιούν δημιουργικά βοηθώντας τους μαθητές να αποκτήσουν πιο εύκολα τη γνώση. Επιπρόσθετα, θεωρεί βοηθητικό το ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων και μέσω της αυτοεκτίμησης και της ενθάρρυνσης των εκπαιδευτικών τα παιδιά μπορούν να προοδεύσουν και να αποτελέσουν αναπόσπαστο κομμάτι της νέας τους τάξης.

Η πέμπτη συνέντευξη δόθηκε από μία εκπαιδευτικό απόφοιτη του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, η οποία έχει μεταπτυχιακό τίτλο στις Βυζαντινές και Βαλκανικές σπουδές. Υπηρετεί στο 3^ο Γυμνάσιο Περάματος και θεωρεί πως η ένταξη των παιδιών στο νέο σχολικό περιβάλλον επιτυγχάνεται μέσω του διαλόγου, της συνεργασίας και του σεβασμού ανάμεσα σε καθηγητές και μαθητές. Έδωσε έμφαση στη μητρική γλώσσα των παιδιών, η οποία πρέπει να διατηρείται και να αξιοποιείται. Πιο συγκεκριμένα, το σχολείο που εργάζεται χρησιμοποιεί τη μητρική γλώσσα των παιδιών ως μια βάση, που θα ενισχύσει την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας. Έχει την τάση να προωθεί ένα αντιρατσιστικό μοντέλο εκπαίδευσης μέσα από το οποίο προάγεται ο σεβασμός στη διαφορετικότητα του κάθε πολιτισμού. Τέλος, υποστηρίζει ότι με την εφαρμογή νέων εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών το έργο της Διαπολιτισμικής αγωγής θα βελτιωθεί.

Οι συνεντεύξεις ολοκληρώνονται με μια εκπαιδευτικό απόφοιτη του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία έχει μεταπτυχιακό τίτλο στην Ειδική Αγωγή

και επιμορφωτικά σεμινάρια στη Νοηματική Γλώσσα και τη γραφή Braille. Υπηρετεί στο 2^ο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Ελληνικού και αυτό που χαρακτηρίζει τις απόψεις της σχετικά με την ένταξη και την ενσωμάτωση των παιδιών στη νέα σχολική πραγματικότητα είναι η έμφαση στον ψυχολογικό τομέα και στα βιώματα των παιδιών. Αναδεικνύει τον βοηθητικό ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων, τονίζοντας όμως την περιθωριοποίηση της μητρικής γλώσσας των παιδιών, αφού η εκπαιδευτική διαδικασία πραγματοποιείται στα ελληνικά. Τέλος, επισημαίνει ότι η συνύπαρξη διάφορων πολιτισμών δεν είναι εύκολη υπόθεση, διότι τις περισσότερες φορές τα συγκεκριμένα παιδιά πρέπει να γίνουν αποδεκτά από την τοπική κοινωνία που καλούνται να ενσωματωθούν.

Ερωτήσεις συνέντευξης

-Ερώτηση 1: Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Στην αρχή της κάθε συνέντευξης, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να δώσουν μερικές πληροφορίες σχετικά με τις Πανεπιστημιακές σπουδές τους. Διαπιστώνουμε πως όλοι οι εκπαιδευτικοί έχουν τελειώσει τμήματα Φιλολογίας, αλλά με διαφορετικές εξειδικεύσεις. Επίσης, παρατηρούμε ότι κατέχουν μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών γεγονός που αποδεικνύει την τάση των εκπαιδευτικών για περαιτέρω επιμόρφωση. Ακόμη, μια φιλόλογος εκτός από το μεταπτυχιακό της στην Ειδική Αγωγή έχει πραγματοποιήσει σεμινάρια στη Νοηματική γλώσσα και τη γραφή Braille. Οι απαιτήσεις της σημερινής εποχής είναι αρκετές και όσο περισσότερα προσόντα διαθέτει ένας εκπαιδευτικός, τόσο πιο εύκολα θα αποκατασταθεί επαγγελματικά.

- Ερώτηση 2: Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Στη συνέχεια, τους ζητήθηκε να χαρακτηρίσουν την εμπειρία τους από το συγκεκριμένο σχολείο που εργάζονται, το οποίο σχετίζεται άμεσα με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Όλοι οι καθηγητές χαρακτήρισαν την εμπειρία τους θετική, αφού ήταν μια μοναδική ευκαιρία να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες και να έρθουν σε επαφή με μαθητές που προέρχονται από άλλες χώρες μεταφέροντας μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα, τον πολιτισμό και τα βιώματά τους. Έπειτα, δύο καθηγητές τόνισαν τη συνεργασία και το ευχάριστο κλίμα που υπήρχε ανάμεσα στο διδακτικό προσωπικό και στους μαθητές, γεγονός που

σίγουρα διευκόλυνε την ένταξη των παιδιών στο σχολείο κάνοντας το έργο τους ευκολότερο. Πάντα βέβαια παραμένει σταθερή πρόκληση η προσαρμογή των παιδιών στη νέα γλωσσική πραγματικότητα, αλλά με τη σωστή οργάνωση όλα τα προβλήματα λύνονται πιο ομαλά. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η άποψη μιας εκπαιδευτικού, η οποία χαρακτήρισε την εμπειρία της από το σχολείο που εργάζεται ως διαρκή αγώνα που τους γεμίζει καθημερινά με αισιοδοξία και εφευρετικότητα.

- Ερώτηση 3: Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, δόθηκε ο ορισμός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσω της βιβλιογραφίας. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ζητήθηκε από όλους τους καθηγητές να δώσουν ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, όπως οι ίδιοι τον αντιλαμβάνονται. Παρατηρήθηκε ότι όλες οι απαντήσεις είχαν πολλά κοινά στοιχεία μεταξύ τους. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στη διαπολιτισμική εκπαίδευση ως μια παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης και διαπαιδαγώγησης σε άτομα που προέρχονται από διαφορετικά κράτη. Επανήλθε πολλές φορές η λέξη «διαφορετικός» και «διαφορετικότητα», καθώς ουσιαστικός στόχος είναι να συμπορευθούν ομαλά όλοι οι μαθητές στο νέο σχολικό περιβάλλον. Μια ενδιαφέρουσα εκδοχή στον ορισμό της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελεί η λέξη «αγωγή», που χρησιμοποιήθηκε σε μια συνέντευξη. Μέσω της διαπολιτισμικής αγωγής δεν ενδιαφερόμαστε τόσο για το γνωστικό αντικείμενο, αλλά για τη γενικότερη επαφή με τους άλλους απαλλαγμένοι από εθνοκεντρικές αντιλήψεις. Έτσι αποτελεί τη βάση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, αφού στηρίζεται στις αρχές της ισότητας, όπως τονίστηκε σε μια συνέντευξη.

- Ερώτηση 4: Πως επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Έπειτα, ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς να περιγράψουν πώς επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί τείνουν να απαντούν προς την ίδια κατεύθυνση, αφού οι τέσσερις φιλόλογοι υποστηρίζουν πως αυτή η διαδικασία απαιτεί χρόνο, υπομονή και συνεργασία όλου του διδακτικού προσωπικού και των οικογενειών των παιδιών. Τονίζεται ιδιαίτερος ο ρόλος των εκπαιδευτικών διότι βρίσκονται συνεχώς δίπλα στα παιδιά διευκολύνοντας την ένταξή τους στη σχολική τάξη, ενώ

συγχρόνως τονώνουν την αυτοπεποίθησή τους. Μια εκπαιδευτικός αναφέρει στη συνέντευξή της την ανάγκη παρουσίας ψυχολόγου σε κάθε σχολική μονάδα, γεγονός που θα βοηθούσε σε ικανοποιητικό βαθμό την ένταξη των παιδιών, τα οποία μεταφέρουν μαζί τους τα βιώματα, που τα οδήγησαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους χωρίς να το έχουν επιλέξει. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η απάντηση μιας εκπαιδευτικού στη 2^η συνέντευξη, όπου στο σχολείο που εργάζεται υπάρχουν τμήματα υποδοχής, για να βελτιώσουν τα παιδιά τη γλωσσική τους επίδοση, προτού ενταχθούν στις τάξεις. Αναφέρει ότι δεν είναι εύκολη υπόθεση η ένταξή τους γιατί αρκετές φορές δημιουργούνται συγκρούσεις, αλλά μέσω της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας προσπαθούν να τις αντιμετωπίσουν.

- Ερώτηση 5: Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη;

Προχωρώντας τα ερωτήματα των συνεντεύξεων φτάσαμε σε ένα βασικό ζήτημα της έρευνας, που αφορά τον ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων και κατά πόσο είναι βοηθητικός στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη. Όλοι ανεξαιρέτως απάντησαν πως ο ρόλος τους είναι πολύτιμος και βοηθητικός, αφού τα παιδιά εξοικειώνονται με τη γλώσσα διδασκαλίας και επικοινωνούν ευκολότερα με τους συμμαθητές τους. Τα γλωσσικά μαθήματα ενθαρρύνουν μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στα άτομα με διαφορετική κουλτούρα κάνοντάς τα περισσότερο αποδεκτά στο κοινωνικό σύνολο που καλούνται να ενσωματωθούν. Ακόμη τους δίνουν την ευκαιρία να μάθουν για την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας που καλούνται να γίνουν ισότιμα μέλη προκαλώντας τους ενα πρωτοφανές ενδιαφέρον.

- Ερώτηση 6: Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθηματα.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να δώσουν κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθήματα. Οι πέντε εκπαιδευτικοί τείνουν να απαντούν πως τα γλωσσικά μαθήματα όπως η λογοτεχνία, η ιστορία και η γλώσσα βοηθούν τα παιδιά να ενσωματωθούν στη νέα τους τάξη, αφού τους δίνουν την ευκαιρία να αναφερθούν σε μια δική τους ιστορία ή να μοιραστούν ένα προσωπικό βίωμα από την χώρα που προέρχονται. Επίσης, μέσω των γλωσσικών μαθημάτων γνωρίζουν καλύτερα τον πολιτισμό της χώρας μας ενισχύοντας το δέσιμο και τη σχέση τους με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους. Τα

παιδιά ανταλλάσσουν γνώσεις, εμπειρίες, βιώματα και γίνονται μια δυνατή ομάδα χωρίς να υπάρχουν φαινόμενα ρατσισμού και εμπάθειας. Η τελευταία εκπαιδευτικός ισχυρίζεται πως τα γλωσσικά μαθήματα χρησιμοποιώντας φράσεις της καθημερινής σχολικής και κοινωνικής ζωής διευκολύνουν την άμεση προσαρμογή και τη βελτίωση της καθημερινότητας τους ανάλογα βέβαια και με τη διαβάθμιση της γνώσης της γλώσσας τους. Έτσι συμπεραίνουμε πως μέσω αυτών των παρεμβάσεων τα παιδιά αισθάνονται οικειότητα μέσα στην τάξη, νιώθοντας αποδεκτά από τον καθηγητή και τον κοινωνικό τους περίγυρο.

- Ερώτηση 7: Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Όσον αφορά τη μητρική γλώσσα των παιδιών και την αντιμετώπισή της από το σχολείο οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι τρεις από τους συνεντευξιζόμενους απαντούν πως η μητρική γλώσσα των παιδιών αξιοποιείται διότι με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή επικοινωνία ανάμεσα στους μαθητές. Επιπλέον αποτελεί μια ευνοϊκή προϋπόθεση για μια επιτυχημένη εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Επίσης μια εκπαιδευτικός προτείνει την παρουσία δίγλωσσων εκπαιδευτικών ή εθελοντών γονέων που μπορούν να μεταφέρουν γνώσεις και πληροφορίες, ώστε τα παιδιά να προχωρούν κανονικά με τη διδακτέα ύλη και όχι να αποκτούν κενά λόγω γλωσσικής ανεπάρκειας.

Τελείως διαφορετική άποψη δείχνουν οι υπόλοιπες δύο απαντήσεις των εκπαιδευτικών υποστηρίζοντας πως τα σχολεία που εργάζονται αποτρέπουν τη μητρική γλώσσα των παιδιών θεωρώντας την εμπόδιο προς την εκπαιδευτική διαδικασία. Ισχυρίζονται πως τα παιδιά δεν έχουν πολλά να κερδίσουν και γι' αυτό το λόγο τα παρακινούν να μιλούν στα ελληνικά. Αξίζει επίσης να αναφερθούμε στην τελευταία συνέντευξη, όπου η εκπαιδευτικός υποθέτει ότι σε άλλα σχολικά περιβάλλοντα, τα οποία είναι πιο οργανωμένα, υπάρχει η δυνατότητα να αξιοποιηθεί η μητρική γλώσσα του κάθε μαθητή.

- Ερώτηση 8: Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Άλλο ένα βασικό ερώτημα στο οποίο κλήθηκαν να απαντήσουν οι εκπαιδευτικοί ήταν οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Οι περισσότερες απαντήσεις έχουν κοινή κατεύθυνση, αφού η

ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη είναι η μεγαλύτερη πρόκληση για τους καθηγητές. Πρέπει με κάθε τρόπο να αποτρέψουν τα ρατσιστικά σχόλια και να διαμορφώσουν το μάθημα τους βάσει των αναγκών των παιδιών. Σίγουρα είναι μια δύσκολη και απαιτητική διαδικασία που θέλει υπομονή και αγάπη διότι το κάθε παιδί είναι διαφορετικό. Αξίζει να αναφερθούμε ξεχωριστά στη δεύτερη συνέντευξη, καθώς η εκπαιδευτικός ισχυρίζεται πως μια ακόμη πρόκληση αποτελεί η Διεύθυνση του σχολείου, αφού πολλές φορές δεν στηρίζει τους καθηγητές και τις ανάγκες που δημιουργούνται. Ακόμη αναφέρεται στα βιβλία του Οργανισμού και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, τα οποία δεν είναι προσαρμοσμένα στις δυνατότητες των νέων μαθητών. Ίσως αν υπήρχε καλύτερη συνεργασία ανάμεσα στους καθηγητές και τους αρμόδιους φορείς το έργο της ένταξης στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης να γινόταν ευκολότερο, χωρίς να υπάρχουν προκλήσεις.

- Ερώτηση 9: Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Παραπάνω αναφερθήκαμε στην ένταξη των παιδιών στο νέο τους σχολικό περιβάλλον και τους τρόπους που επιτυγχάνεται. Στο σημείο αυτό οι συνεντευξιζόμενοι παρέθεσαν και άλλους παράγοντες που είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Επίσης παρατηρούμε ότι συνέδεσαν τους παράγοντες αυτούς με τα γλωσσικά μαθήματα. Άλλωστε παράγοντες όπως η συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, η αυτοεκτίμηση και η ενθάρρυνση τους από τους καθηγητές και η ύπαρξη καλού κλίματος μέσα στη σχολική τάξη με σεβασμό πάντα στο διαφορετικό, είναι απαραίτητοι για την ενσωμάτωση των παιδιών στη νέα πραγματικότητα και όλοι αναφέρθηκαν με τον τρόπο τους σε αυτούς. Τα γλωσσικά μαθήματα όπως η λογοτεχνία και η γλώσσα, αναπτύσσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και τους διδάσκουν την ισότητα ανάμεσα στους ανθρώπους, αποτρέποντας οποιαδήποτε ρατσιστική συμπεριφορά. Τέλος, άλλος ένας παράγοντας που συμβάλλει σε αυτό το δύσκολο έργο είναι και οι υλικοτεχνικές υποδομές, αφού μια εκπαιδευτικός αναφέρει πως στο σχολείο που εργάζεται υπάρχει βιβλιοθήκη, γήπεδο καλαθοσφαίρισης, αίθουσα εκδηλώσεων, έτσι ώστε να διευκολύνεται η ένταξη των παιδιών στο νέο τους σχολικό περιβάλλον.

- Ερώτηση 10: Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Άλλος ένας άξονας προκλήσεων έχει να κάνει με τη γενικότερη επικοινωνία μεταξύ των μαθητών. Το ζήτημα της επικοινωνίας είναι τεράστιο, αφού υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού στα σχολεία, αλλά τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν ικανοποιητικά να επιλυθεί αυτό το πρόβλημα. Οι πέντε συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν πως η επικοινωνία μεταξύ των παιδιών διαφόρων πολιτισμών δεν είναι εύκολη υπόθεση και σαφέστατα υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού. Βέβαια, τα γλωσσικά μαθήματα συμβάλλουν θετικά, αφού οι μαθητές μαθαίνουν να σέβονται και να συνυπάρχουν ομαλά με τους πολίτες αυτού του τόπου, προωθώντας τις δημιουργικές αξίες και αρχές. Τελείως διαφορετική άποψη δείχνει μια εκπαιδευτικός, όπου στο σχολείο που εργάζεται δεν παρατηρούνται φαινόμενα αποκλεισμού, καθώς τα παιδιά εκφράζουν τις σκέψεις και τα βιώματά τους, επικοινωνώντας ομαλά με τους συμμαθητές τους. Με αυτόν τον τρόπο, δίνουν αρκετές πληροφορίες για τη χώρα τους και δημιουργείται ένα κλίμα εμπιστοσύνης. Όλη αυτή την προσπάθεια διευκολύνουν τα γλωσσικά μαθήματα διότι δίνουν το έναυσμα στα παιδιά να ανταλλάξουν απόψεις και βιώματα. Έτσι διαπιστώνουμε ότι και στις δύο περιπτώσεις τα γλωσσικά μαθήματα προάγουν την επικοινωνία των παιδιών.

- Ερώτηση 11: Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Ολοκληρώνοντας τις συνεντεύξεις, ζητήσαμε από τους εκπαιδευτικούς να προτείνουν τρόπους που θα μπορούσαν κατά τη γνώμη τους να ενισχυθεί η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Στην πλειοψηφία των απαντήσεων τονίστηκε η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και της Διεύθυνσης. Θα έπρεπε οι εκπαιδευτικοί και το διοικητικό προσωπικό του σχολείου να είναι γνώστες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και να γνωρίζουν τρόπους να εφαρμοστεί το γνωστικό αντικείμενο που διδάσκει ο καθένας, με έναν τρόπο ικανό που να προσεγγίζει ένα τόσο απαιτητικό μαθητικό κοινό. Επίσης, οι περισσότεροι αναφέρθηκαν και σε διάφορες εξωσχολικές δραστηριότητες που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν όπως τα ομαδικά projects, επισκέψεις σε μουσεία, εκδρομές. Άλλη μια ενδιαφέρουσα πρόταση είναι η δημιουργία ενός ευέλικτου προγράμματος ενίσχυσης αδύναμων μαθητών σε όλα τα σχολεία (ολοήμερο σχολείο) σε συνδυασμό με τη σύνταξη πιο κατάλληλων βιβλίων για τα συγκεκριμένα παιδιά. Έτσι θα μπορούσαν να συνδέσουν την εκμάθηση της ελληνικής

γλώσσας έχοντας ως βάση τη μητρική τους γλώσσα. Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε την επίκαιρη και εύστοχη παρατήρηση της τελευταίας εκπαιδευτικού, η οποία θεωρεί πως η διαπολιτισμική εκπαίδευση θα μπορούσε να ενισχυθεί με την αλλαγή νοοτροπίας της κοινωνίας, όσον αφορά την αποδοχή και αντιμετώπιση των αλλοδαπών μαθητών.

Πίνακας 2: ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Μορφωτικό επίπεδο εκπαιδευτικών	Απόφοιτοι τμημάτων Φιλολογίας με μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών
Εμπειρία από το σχολείο που εργάζονται	Χαρακτηρίστηκε θετική η εμπειρία από όλους τους εκπαιδευτικούς αφού ήρθαν σε επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς
Διαπολιτισμική εκπαίδευση	Παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης και διαπαιδαγώγησης σε άτομα από διαφορετικά κράτη. Μια εκπαίδευση για όλους
Ένταξη των παιδιών στο νέο σχολικό περιβάλλον	Είναι μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο και υπομονή. Κυρίως αρχο ρόλο έχουν οι εκπαιδευτικοί διότι βρίσκονται συνεχώς δίπλα στα παιδιά
Ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων	Πολύτιμος και βοηθητικός. Διευκολύνει την επικοινωνία των παιδιών με αποτέλεσμα τη γρήγορη ενσωμάτωσή τους στο νέο σχολικό περιβάλλον
Παραδείγματα σχετικά με την συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων	Γλωσσικά μαθήματα όπως η Γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία βοηθούν τα παιδιά να εκμυστηριευτούν μια προσωπική τους ιστορία ή ένα βίωμα και να ενσωματωθούν ευκολότερα στην τάξη
Αντιμετώπιση μητρικής γλώσσας	Αξιοποίηση μητρικής γλώσσας αλλά και περιθωριοποίηση διότι θεωρείται εμπόδιο προς την εκπαιδευτική διαδικασία
Προκλήσεις εκπαιδευτικών	Ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη αποτρέποντας τα ρατσιστικά σχόλια. Διαμόρφωση μαθήματος βάσει των αναγκών των παιδιών
Σημαντικοί παράγοντες για την ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Δ.Ε.	Συνεργασία και επικοινωνία ανάμεσα σε γονείς και εκπαιδευτικούς, ύπαρξη καλού κλίματος στη σχολική τάξη, ενθάρρυνση των παιδιών από τους καθηγητές

Επικοινωνία μαθητών	Τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν στην επικοινωνία των μαθητών. Δεν είναι όμως πάντα εύκολη υπόθεση γιατί υπάρχουν και φαινόμενα αποκλεισμού. Υπάρχουν βέβαια και σχολεία που δεν παρατηρούνται τέτοιες συμπεριφορές
Τρόποι ενίσχυσης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και της Διεύθυνσης, πραγματοποίηση εξωσχολικών δραστηριοτήτων, ενίσχυση αδύναμων μαθητών μέσω ενός ευέλικτου προγράμματος

4.6. Συμπεράσματα

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση σίγουρα αποτελεί μια πρόκληση για όλους και χρειάζεται βελτιώσεις, ώστε να γίνει πιο λειτουργική. Η επικοινωνία ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές δεν είναι πάντοτε εφικτή διότι τα συγκεκριμένα παιδιά μεταφέρουν πολλά ψυχικά τραύματα και απαιτεί μεγάλη προσπάθεια η ένταξή τους στο νέο σχολικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί αναδεικνύουν μέσα από τις συνεντεύξεις τους και άλλους τρόπους για να εντάξουν τα παιδιά στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, όπως για παράδειγμα εξωσχολικές δραστηριότητες, ενδοσχολικές δράσεις, θέατρο, επισκέψεις σε μουσεία. Αναφέρονται όμως και στο ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων, τον οποίο θεωρούν απαραίτητο στην ένταξη των παιδιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ειδικότερα στην εργασία αυτή είχαμε διατυπώσει τρία ερευνητικά ερωτήματα:

- Πώς επιτυγχάνεται η ένταξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές κουλτούρες στο σχολικό περιβάλλον;
- Πώς τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν στην ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη;
- Πώς αξιολογείτε τη συμβολή του γλωσσικού μαθήματος σε σύγκριση με τους άλλους παράγοντες που βοηθούν στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αφορά την ένταξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών στο νέο τους σχολικό περιβάλλον, συμπεραίνουμε πως ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι πολύ σημαντικός διότι στηρίζουν αυτά τα παιδιά και τους εμπνέουν με εμπιστοσύνη. Επιπρόσθετα, μέσω της συνεργασίας, της αλληλοβοήθειας και των γλωσσικών μαθημάτων τα παιδιά προσπαθούν να ενσωματωθούν και να αποτελέσουν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της τάξης τους. Η κοινωνικοποίησή τους ίσως απαιτεί χρόνο και υπομονή, αλλά στο τέλος επιτυγχάνεται αφού όλοι μαζί έχουν ένα κοινό στόχο.

Στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αναζητούμε τον τρόπο με τον οποίο τα γλωσσικά μαθήματα βοηθούν την ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη. Τα γλωσσικά μαθήματα δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να μοιραστούν με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους μια ιστορία από τη χώρα τους, ένα προσωπικό βίωμα, ακόμα και τα ήθη, τα έθιμά τους, τα παραδοσιακά φαγητά και τις φορεσιές τους, οτιδήποτε δηλαδή συνθέτει τον πολιτισμό τους. Με αυτόν τον τρόπο, αισθάνονται οικειότητα μέσα στην τάξη και δεν νιώθουν μειονεκτικά σε σχέση με τους συμμαθητές τους. Τα γλωσσικά μαθήματα διαδραματίζουν ένα σπουδαίο ρόλο στο ζήτημα της ενσωμάτωσης των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη.

Στο τρίτο ερευνητικό ζήτημα διαπιστώνουμε ότι η συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων είναι πολύ σημαντική και βοηθά αποτελεσματικά στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Μέσω των γλωσσικών μαθημάτων οι μαθητές ενσωματώνονται ευκολότερα στην τάξη, επικοινωνούν, ανταλλάσσουν τα βιώματά τους και με την καθοδήγηση των καθηγητών συνυπάρχουν όλοι μαζί στην ίδια τάξη. Προφανώς και οι υπόλοιποι παράγοντες είναι βοηθητικοί, όσον αφορά την ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, αλλά τα γλωσσικά μαθήματα έχουν πρωταρχικό ρόλο σ' αυτή την προσπάθεια διότι προάγουν τη δημοκρατία και την ισότητα ανάμεσα στους ανθρώπους.

4.7. Περιορισμοί

Προφανώς τα στοιχεία τα οποία συλλέξαμε είναι ενδεικτικά, καθώς το δείγμα που είχαμε στη διάθεσή μας ήταν μικρό και βολικό. Έτσι λοιπόν και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση του υλικού έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα. Βάσει της εκπαιδευτικής

εμπειρίας μας, προτείνεται να γίνουν νέες έρευνες για περαιτέρω μελέτη, με νέους προβληματισμούς, όπως για παράδειγμα:

- Τα καίρια προβλήματα που αντιμετωπίζει ένα διαπολιτισμικό σχολείο.
- Πώς διαμορφώνεται ο χαρακτήρας των παιδιών μέσα από τη φοίτησή τους σ' ένα διαπολιτισμικό σχολείο.

Επίσης, χρήσιμο θα ήταν να πραγματοποιηθεί νέα ερευνητική εργασία που να εξετάζει:

- Το ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων σε συνδυασμό με τη μητρική γλώσσα των μαθητών.
- Το ρόλο των γλωσσικών μαθημάτων σε σχέση με τα θετικά μαθήματα και ποια από τα δύο είναι πιο αποτελεσματικά, για την ένταξη των μαθητών στο διαπολιτισμικό σχολείο.

Βιβλιογραφία

Banks, J. A., & Banks, C. A. (2004). *Handbook of Research on Multicultural Education*. Second Edition. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

Camic, P., Rhodes, J., & Yardley, L. (2003). *Handbook of Qualitative Research in Psychology: Expanding Perspectives in Methodology and Design*. Washington, D.C: American Psychological Association.

Dietrich, I. (2006). "Παιδεία και πολυπολιτισμικότητα- η μεταβολή των αιτημάτων προς τα σχολεία". *Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας*, (σσ. 45-60). Ρόδος.

Hohhman, M., & Reich, H. (1989). *Ein Europa fur Merhrheiten und Minderheiten*. New York: Waxmann Munster.

Marshall, C., & Rossman, G. B. (2006). *Designing Qualitative Research*. Thousands Oaks.

Porcher, L. (1989). Glanz an Elend des interkultuvelen. *M. Homann-H Reich (Hrsg) Ein Europa fur Minderheiten* , 40-43.

Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και ετερότητα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δαμανάκης, Μ. (1998). *Η εκπαίδευση των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

Δραγώνα, Θ. (2013). *Πολυπολιτισμικότητα: ψυχοκοινωνικές διεργασίες και πολιτική ταυτοτήτων. Πολυπολιτισμικότητα, Επιστήμη και Κοινωνία, τεύχος 30* .

Ζωγράφου, Α. (2003). *Διαπολιτισμική αγωγή στην Ευρώπη και στην Ελλάδα*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Κανακίδου, Ε., & Παπαγιάννη, Β. (1997). *Διαπολιτισμική Αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κεσίδου, Α. (2004). Διαπολιτισμική εκπαίδευση: στόχοι και πρακτικές. *Εταιρεία Επιστημών Αγωγής Δράμας (επιμ.) Προγράμματα Διδασκαλίας στην Εκπαίδευση των Βαλκανικών Χωρών, Πρακτικά 1ου Βαλκανικού Συνεδρίου* , 75-83.

Κεσίδου, Α. (2007). Διδακτικές προσεγγίσεις στο πολυπολιτισμικό σχολείο: αρχές της Διαπολιτισμικής Διδακτικής. *εισήγηση στην επιστημονική Διημερίδα με τίτλο: Διδασκαλία και μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο: διδακτικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικό υλικό*. Α.Π.Θ., 10 και 11/12/2007.

Κουτσογιάννης, Δ., & Αλεξίου, Μ. (2012). Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη.

Μάρκου, Γ. (1997). *Εισαγωγή στην διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνική και Διεθνής εμπειρία*. Αθήνα: Ηλεκτρονικές Τέχνες.

Μάρκου, Γ. (1996). *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Γ.Γ.Λ.Ε.

Μπερελής, Π. (2001). *Για μια διαπολιτισμική εκπαίδευση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία*. Αθήνα: Apiroshora.

Παλαιολόγου, Ν. &, & Ευαγγέλου, Π. &. (2003). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Ατραπός.

Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, Π. (1998). Σχολείο και ετερότητα. Ο ρόλος του φιλόλογου στη σύγχρονη σχολική πραγματικότητα. Αθήνα.

Παπαστάμου, Σ. (2008). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παππάς. (1998). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική*. Αθήνα.

Παππάς. (2002). *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Παππάς, Α. (1998). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική*. Αθήνα: Περιβολάκι & Ατραπός.

Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ψαρρού, Μ., & Ζαφειρόπουλος, Κ. (2004). *Επιστημονική Έρευνα – θεωρία και εφαρμογές στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

1^η Συνέντευξη

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Είμαι απόφοιτη Ελληνικής Φιλολογίας από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και έχω κάνει μεταπτυχιακό στην Ειδική Αγωγή στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.

2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η εμπειρία μου από το συγκεκριμένο σχολείο είναι πολύ θετική. Τα παιδιά αλληλεπιδρούσαν το ένα με το άλλο. Υπήρχε συνεργασία μεταξύ τους και γνωρίσαμε διαφορετικά ήθη, έθιμα, παραδόσεις και κατ'επέκταση τον πολιτισμό του κάθε μαθητή που φοιτούσε στην τάξη. Ένα από τα προβλήματα είναι η δυσκολία προσαρμογής των αλλόγλωσσων παιδιών γιατί δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν με τους υπόλοιπους μαθητές.

3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Είναι μια ενιαία εκπαίδευση στις διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες μαθητών, που εντάσσονται σε μια κοινή τάξη. Μια εκπαίδευση για όλους. Μια ευκαιρία ανταλλαγής γνώσεων.

4. Πώς επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Για την ομαλή ένταξη μέσα στο σχολικό περιβάλλον απαιτείται συνεργασία όλου του διδακτικού προσωπικού του σχολείου, συνεργασία μεταξύ σχολείου-οικογένειας αλλά και ανοχή στη διαφορετικότητα του κάθε παιδιού. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει η προσαρμογή της διδασκαλίας στα ενδιαφέροντα και στις ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά, αλλά και στα βιώματα που αυτό κουβαλάει.

5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στην τάξη;

Ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων βοηθάει άμεσα το κάθε παιδί διότι μπορεί να διδαχθεί την ομιλούμενη γλώσσα. Έτσι ένας δίγλωσσος ή αλλόγλωσσος μαθητής να μπορεί να επικοινωνήσει με τους υπόλοιπους συμμαθητές του.

6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθήματα.

Ένα παράδειγμα είναι ο μαθητής Χ από τη Συρία 14 ετών, ο οποίος διδασκόμενος το κείμενο στη λογοτεχνία του άρεσε πάρα πολύ και ήταν μια βιωματική προσέγγιση για αυτόν. Το κείμενο αναφερόταν στη θάλασσα και έτσι το συνέδεσε με την προσωπική του

ιστορία. Με αυτόν τον τρόπο, το παιδί ενσωματώθηκε καλύτερα στο σχολικό περιβάλλον-τάξη. Ο καθηγητής επικεντρώθηκε στο βίωμα του μαθητή και στην ιστορία που κουβαλάει κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του.

7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Σύμφωνα με τη γνώμη μου, το σχολείο δεν είναι έτοιμο να αποδεχθεί και να αξιοποιήσει τη μητρική γλώσσα του κάθε μαθητή και γι'αυτό το λόγο παρακινούμε τα παιδιά να μιλούν ελληνικά παραγκωνίζοντας τη μητρική γλώσσα των παιδιών που την μιλούν μόνο στο σπίτι.

8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις είναι να μπορέσει να δημιουργήσει μια ενιαία και κοινή εκπαίδευση για όλους αποτρέποντας τον ρατσισμό και την διαφορετικότητα, ενσωματώνοντας την ιστορία του κάθε μαθητή χρησιμοποιώντας τη στη διδασκαλία που αυτός θα διεξάγει.

9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Άλλοι παράγοντες που είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι η καλή συνεργασία όλων των ειδικοτήτων των καθηγητών μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Επίσης η διαθεματικότητα των γλωσσικών μαθημάτων. Για παράδειγμα στο μάθημα της Γλώσσας να υπάρχουν και ιστορικά στοιχεία, ώστε να γίνει αναφορά από τους μαθητές σε ιστορικά στοιχεία του τόπου τους. Το μάθημα γίνεται πιο ενδιαφέρον και τελείται η ομαλή διεξαγωγή του γλωσσικού μαθήματος.

10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Στην επικοινωνία των παιδιών στους αλλόγλωσσους μαθητές υπάρχουν αρκετές δυσκολίες, ωστόσο γίνεται προσπάθεια από τους μαθητές που μιλάνε καλύτερα τη γλώσσα να υποβοηθήσουν τα παιδιά που δυσκολεύονται. Παρατηρούμε συχνά φαινόμενα αποκλεισμού και απομόνωσης σε μαθητές που δεν μιλάνε ελληνικά και εκεί μπαίνει ουσιαστικά ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων που βοηθάει τους μαθητές κάθε γλώσσας να μπορούν να επικοινωνήσουν.

11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατα τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση θα μπορούσε να ενισχυθεί με διάφορους εξωσχολικούς φορείς, οι οποίοι θα κάνουν επισκέψεις μέσα στο σχολικό περιβάλλον και τα παιδιά θα έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σ'αυτές τις δράσεις και βιωματικά να προσεγγίζουν ένα διαφορετικό είδος μάθησης.

2^η Συνέντευξη

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Έχω αποφοιτήσει από το τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και έχω κάνει μεταπτυχιακό με ειδίκευση στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.

2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η εμπειρία μου από το Διαπολιτισμικό Σχολείο στο οποίο εργάστηκα ήταν μοναδική και πρωτόγνωρη. Εκπαίδευση σε άτομα που προέρχονται από διαφορετικούς μπορεί να σε επηρεάσει και να σου διευρύνει τους πνευματικούς σου ορίζοντες με τέτοιο τρόπο, τον οποίο δεν είχες φανταστεί ποτέ. Από την άλλη, το συγκεκριμένο σχολείο ήταν αρκετά οργανωμένο με υποδομές και έτσι γρήγορα λυνόταν τα όσα προβλήματα προέκυπταν. Υπήρχε εξωστρέφεια από μέρους της Διεύθυνσης με εξόδους, εκδρομές και άνοιγμα μαθητών στην κοινωνία.

3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Κατά την προσωπική μου κρίση, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση αποτελεί τη βάση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος αφού στηρίζεται στις αρχές της ισότητας και της εξασφάλισης όλων των ατόμων στο αναφαίρετο δικαίωμα για εκπαίδευση και ζωή.

4. Πως επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Η ένταξη των παιδιών από διαφορετικούς πολιτισμούς, με άλλη θρησκεία και γλώσσα δεν είναι εύκολη. Η πρώτη προσπάθεια γίνεται με τη δημιουργία τμημάτων υποδοχής, ώστε να βελτιώσουν τη γλωσσική τους επίδοση και να ενταχθούν γρήγορα σε τάξεις. Όμως οι συγκρούσεις δε λείπουν και απαιτούνται και άλλοι τρόποι. Αρχικά η εφαρμογή προγραμμάτων που βασίζονται στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία - projects, βιωματικές εργασίες και τα παιχνίδια ρόλων είναι σημαντικά στην εκπαιδευτική διαδικασία.

5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη;

Ο βασικός σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι αλλόγλωσσοι μαθητές να ενταχθούν στην κανονική τάξη, καθώς και να τους αποδεχτούν οι υπόλοιποι μαθητές και να κοινωνικοποιηθούν. Σε δεύτερο χρόνο οι μαθητές θα πρέπει να κατακτήσουν τα ελληνικά για να μπορούν να επικοινωνούν στην καθημερινότητα τους και μακροπρόθεσμα να αποκτήσουν γλωσσικές δεξιότητες. Τα γλωσσικά μαθήματα έχουν βοηθητικό ρόλο σε αυτό το στόχο όμως επειδή απουσιάζει η εξατομίκευση του υλικού από τα σχολικά εγχειρίδια, η διαδρομή είναι δύσκολη. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα γι' αυτά τα παιδιά δεν θα πρέπει να εστιάζουν στη διδασκαλία της γλώσσας αποκλείοντας άλλες πτυχές της ανάπτυξής τους.

6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθηματα.

Στο πλαίσιο του μαθήματος της γλώσσας δίνεται εκπαιδευτικό υλικό με εικόνες και ζητείται από τους μαθητές να αναγνωρίσουν τα αντικείμενα. Ακόμη δίνεται υλικό με εικόνες και ζητείται από τους μαθητές να τις παρατηρήσουν και να δημιουργήσουν μια μικρή ιστορία (για παράδειγμα εικόνες με την καθημερινότητα ενός μαθητή).

Στο πλαίσιο του μαθήματος της ιστορίας αναφέρονται γεγονότα από την ελληνική μυθολογία, π.χ. Θεογονία και ζητείται από τους μαθητές να αναφέρουν και μια ιστορία από τη δική τους χώρα.

7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Η συμβολή της μητρικής γλώσσας των μαθητών στην εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας είναι μεγάλη. Δεν αναγνωρίζεται αυτό δυστυχώς, γιατί το εκπαιδευτικό σύστημα δυσκολεύει τους μαθητές συχνά, αφού τα εγχειρίδια και το υλικό διδασκαλίας είναι γραμμένα στα ελληνικά. Οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί επίσης δεν φαίνεται να συνυπολογίζουν τη μητρική γλώσσα των μαθητών και το πολιτιστικό τους υπόβαθρο κατά τη σχολική διαδικασία για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και την απόκτηση γνώσεων, παρά το ενδιαφέρον που δείχνουν για την πρόοδο αυτών των παιδιών. Συμπερασματικά, δίνεται βαρύτητα στην εκμάθηση μίας γλώσσας που ουσιαστικά τους επιβάλλεται και μπροστά στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, η μητρική τους γλώσσα τείνει να θεωρηθεί από αυτούς τους ίδιους μαθητές ως ένα εμπόδιο για την ενσωμάτωσή τους, ως κατώτερη της ελληνικής γλώσσας, ως ένα βάρος το οποίο πρέπει να αποβάλλουν.

8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής σε Διαπολιτισμικό Σχολείο είναι πολλές και κάποιες μπορεί να τις ελέγξει και κάποιες όχι. Κάποιες από αυτές είναι η Διεύθυνση, γιατί πολλές φορές δεν υπάρχει η στήριξη που χρειάζεται. Ακόμη τα βιβλία του Οργανισμού και το αναλυτικό πρόγραμμα, τα οποία δεν είναι προσαρμοσμένα στους ανάγκες των μαθητών. Τέλος, τα διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία που επηρεάζουν και τη συμπεριφορά και η ψυχολογία των μαθητών που είναι βεβαρυμένη. Είναι παιδιά, τα οποία έχουν έρθει στη χώρα μας όχι από επιλογή, αλλά από ανάγκη. Παιδιά που έζησαν σε τρυφερές ηλικίες την απώλεια συγγενών και φίλων λόγω πολέμου, ένοπλων συρράξεων, ή άλλων καταστάσεων βίας στη Μέση Ανατολή και την Αφρική.

9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Πολύ σημαντικοί παράγοντες για την ένταξη των μαθητών είναι αρχικά η επικοινωνία μεταξύ καθηγητών και γονέων, προσφέροντας ουσιαστική ψυχολογική υποστήριξη και ουσιαστική συμμετοχή στη διαδικασία ένταξης. Ακόμη οι υλικοτεχνικές υποδομές (το σχολείο μου διεθετε βιβλιοθήκη, γήπεδο μπάσκετ, αίθουσα εκδηλώσεων. Υπήρχαν όμως

και ελλείψεις όπως διαδραστικοί πίνακες και υπολογιστές) . Τέλος, η εφαρμογή διαπολιτισμικής εκπαιδευτικής πολιτικής από τη Διεύθυνση και το σύλλογο διδασκόντων.

10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Στην επικοινωνία των μαθητών μεταξύ τους έχω να παρατηρήσω ότι συνήθως υπάρχει έντονη αλληλεγγύη, αλληλοβοήθεια και στήριξη σε όλο το φάσμα της σχολικής ζωής. Αρχικά μπορεί να παρατηρούνται κάποια κρούσματα βίας και σχολικού εκφοβισμού μεταξύ εθνικοτήτων, και ταυτόχρονα μια έντονη συσπείρωση ανάλογα με τη γλώσσα για λόγους επικοινωνίας και τη θρησκεία, για παράδειγμα οι μουσουλμάνοι. Παρόλα αυτά τα παιδιά αγκάλιασαν τα παιδιά, γιατί θέλουν να βρουν φίλους, ένα στήριγμα. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι όποιες διαφορές λύθηκαν γρήγορα και άμεσα, μέσω της ευαισθητοποίησης και της συνεργασίας.

11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Για μια συνολική διαπολιτισμική προσέγγιση στην εκπαιδευτική διαδικασία προτείνω τα ακόλουθα μέτρα:

- Την λειτουργική σύνδεση της εκμάθησης της ελληνικής με βάση την μητρική γλώσσα των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών.
- Τη δημιουργία εξατομικευμένου και ευέλικτου προγράμματος ενίσχυσης των αδύναμων μαθητών στα πλαίσια του διευρυμένου ωραρίου (ολοήμερο σχολείο) σε όλα τα σχολεία.
- Τη σύσταση ετησίων σεμιναρίων επιμόρφωσης όλων των δασκάλων και καθηγητών με σκοπό την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση τους σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και την υποχρέωση παρακολούθησης τέτοιων σεμιναρίων για όλο το διδάσκον προσωπικό τουλάχιστον μία φορά κάθε τρία χρόνια.
- Την στήριξη ειδικών προγραμμάτων διαπολιτισμικών δρώμενων στα σχολεία στα οποία να παίζουν ενεργό ρόλο τα παιδιά και οι γονείς τους.

3^η Συνέντευξη

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Έχω αποφοιτήσει το 2009 από το τμήμα Φ.Π.Ψ. (Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας με κατεύθυνση Παιδαγωγική) της Φιλοσοφικής σχολής Αθηνών και κατέχω μεταπτυχιακό στη Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων.

2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η εμπειρία είναι μοναδική. Καλείσαι να αφουγκραστείς τις ανάγκες των αλλοδαπών παιδιών, να προσφέρεις απλόχερα τη βοήθειά σου στο να ξεπεραστούν τυχόν θλιβερές καταστάσεις του παρελθόντος και να τα ενσωματώσεις με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, ώστε να ενταχθούν μετέπειτα στην ελληνική κοινωνία χωρίς το φόβο του ρατσισμού και της κατωτερότητας.

3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Με τον όρο διαπολιτισμική εκπαίδευση εννοούμε την παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης και διαπαιδαγώγησης σε άτομα που προέρχονται από διαφορετικά κράτη. Είναι το εργαλείο που βοηθά μια χώρα να εντάξει ομαλά στα σπλάχνα της τους νέους επισκέπτες της, οι οποίοι την επέλεξαν για μια καλύτερη ζωή. Χωρίς τη διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν θα υπήρχε αναγνώριση, αλληλεπίδραση και δεκτικότητα σε μια χώρα που τείνει να γίνει πολυπολιτισμική.

4. Πως επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Η διαδικασία αυτή απαιτεί χρόνο, υπομονή και αγάπη γι' αυτό που επιλέξαμε να κάνουμε. Ένα παιδί που θα επισκεφτεί για πρώτη φορά το σχολείο μας θα είναι φοβισμένο, ίσως δεν θα γνωρίζει τη γλώσσα και θα νιώθει χαμένο. Έτσι, εμείς οφείλουμε να του μάθουμε τη γλώσσα, τους σχολικούς κανόνες, να είμαστε κοντά του, να ακούσουμε τα θέλω του και να του μάθουμε τον πολιτισμό και την κουλτούρα μας, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι πρέπει να ξεχάσει τη δική του. Είναι μια σχέση δούναι και λαβείν. Ο χρόνος θα τα γιατρέψει όλα και σιγά σιγά θα ενσωματωθεί στην καινούρια πραγματικότητα με δημιουργική απασχόληση, εποπτικό υλικό, ζωγραφική και πολλά φανταστικά ταξίδια σε άλλες χώρες.

5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη;

Ναι, ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων είναι πολύ βοηθητικός και τα χρειαζόμαστε για να επιτύχουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα που είναι η ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη.

6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθηματα.

Για παράδειγμα, με το μάθημα της λογοτεχνίας ή της ιστορίας έχουμε τη δυνατότητα να διαβάζουμε στα παιδιά ιστορίες των άλλων χωρών συμπεριλαμβανομένης και της δικής μας και μετά μέσω της συζήτησης και του εποπτικού υλικού που οι διδάσκοντες παρέχουν σε αυτά να γνωρίζουμε την κουλτούρα του λαού, τους χορούς και τις παραδόσεις. Μερικές φορές τα ίδια τα παιδιά μας φέρνουν παραδοσιακά φαγητά ή φορεσιές από την πατρίδα τους και έτσι γινόμαστε μια δυνατή και απροσπέλαστη ομάδα. Πρόκειται για το φανταστικό ταξίδι στο οποίο αναφέρθηκα παραπάνω.

7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Το σχολείο μας δεν ξεχνά ότι τα παιδιά αυτά έχουν μια ζωή που έχουν αφήσει πίσω στην πατρίδα τους. Τα περισσότερα αναγκάστηκαν να ξεριζωθούν μαζί με τις οικογένειές τους και να περάσουν δύσκολες ώρες μέχρι να βρεθούν στη χώρα μας, να αποκτήσουν ένα σπίτι και να φτιάξουν τη ζωή τους από την αρχή. Έτσι, δεν δύναται να ξεχαστεί η μητρική γλώσσα των παιδιών αυτών. Την αξιοποιεί όσο μπορεί και όσο έχει τα κατάλληλα μέσα να το πράξει.

8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Θεωρώ ότι η μεγαλύτερη πρόκληση για έναν εκπαιδευτικό είναι το παιδί να ξεπεράσει τους φόβους του και να μην νιώθει παραγκωνισμένο. Εννοείται πως η πλήρης ένταξη του είναι μια δύσκολη διαδικασία που θέλει υπομονή και αγάπη. Κάθε παιδί είναι διαφορετικό, μπορεί να έχει βιώσει άσχημες καταστάσεις και να βιώνει ακόμα μια σε ένα άγνωστο περιβάλλον με ανθρώπους που δεν μιλούν καν την ίδια γλώσσα.

9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Ένας σημαντικός παράγοντας που παίζει καθοριστικό ρόλο στην Διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η ύπαρξη καλού κλίματος μέσα στην σχολική τάξη. Ειδικότερα, πρέπει όλοι οι δάσκαλοι ανεξαρτήτως ειδικότητας και σχολικής μονάδας να μάθουν στους μαθητές το σεβασμό στο διαφορετικό και ότι καμία άποψη δεν είναι λανθασμένη. Το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και μεταξύ των συναδέλφων! Στην περίπτωση του διαπολιτισμικού σχολείου πρέπει η τάξη να διακατέχεται από αγάπη, συνεργασία και δεκτικότητα. Δεν έχει σημασία ποιο χρώμα έχει το δέρμα μας ή ποια γλώσσα πιστεύουμε. Όλοι είμαστε ίσοι! Αυτό μας το μαθαίνουν τα λογοτεχνικά κείμενα και αυτό πρέπει να πρεσβεύει κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα.

10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Η αλήθεια είναι ότι κάθε τι καινούριο είναι περίεργο. Όταν ένας καινούριος μαθητής έρχεται στο σχολείο μας, βιώνει μοναξιά, είτε γιατί ντρέπεται, είτε γιατί δεν θέλει να αποχωριστεί τους γονείς του, είτε γιατί φοβάται τα άγνωστα πρόσωπα που τον περιβάλλουν. Τα γλωσσικά μαθήματα και η εκπαιδευτική διαδικασία που ακολουθείται με αυτά, ώστε να ενταχθεί το καινούριο μέλος στην ομάδα, παίζουν καθοριστικό ρόλο και είναι ένα σπουδαίο εργαλείο στα χέρια του διδάσκοντα.

11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατα τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Θα ήταν καλό το κράτος να βοηθήσει το διαπολιτισμικό σχολείο με χορηγίες και περισσότερες δομές (κτήρια, ειδικευμένους εκπαιδευτικούς, κρυφό πρόγραμμα). Τότε, θα υπήρχε η δυνατότητα να τίθενται σε εφαρμογή κάποια projects ή εξωσχολικές δραστηριότητες, όπως συχνότερες επισκέψεις στα μουσεία με ξεναγούς που θα μιλούσαν και στη

γλώσσα τους. Έτσι, τα παιδιά θα μπορούσαν να γνωρίσουν από κοντά τον πολιτισμό της Ελλάδας και να μην βρίσκονται συνέχεια σε μια βαρετή αίθουσα διδασκαλίας.

4^η Συνέντευξη

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Είμαι απόφοιτη από το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών με μεταπτυχιακό στην Ειδική Αγωγή – Λογοθεραπεία και Συμβουλευτική Ψυχολογία του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών.

2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η εμπειρία μου από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, είναι μοναδική. Καθημερινά ερχόμαστε σε επαφή με μαθητές, οι οποίοι είναι τόσο διαφορετικοί μεταξύ τους και μέσω δημιουργικών διδακτικών προσπαθειών να τους ενσωματώσουμε όσο πιο ομαλά γίνεται στο νέο τους σχολικό περιβάλλον. Πρόκειται για ένα διαρκή αγώνα που μας γεμίζει με αισιοδοξία και εφευρετικότητα.

3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Με τον όρο διαπολιτισμική εκπαίδευση εκφράζουμε την αγωγή και εκπαίδευση ξένων και ντόπιων, μικρών και μεγάλων σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό. Η διαπολιτισμική αγωγή απευθύνεται σε όλα τα άτομα και όλες τις διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες που ζουν σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία και ζητά από αυτά να αποδεσμευτούν από τις μονοπολιτισμικές και εθνοκεντρικές αντιλήψεις τους και να αποκαταστήσουν μεταξύ τους μια επικοινωνία στη βάση της ισοτιμίας, της αμοιβαίας κατανόησης και της αλληλαποδοχής.

4. Πως επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες, ενίσχυση κοινωνικών σχέσεων, ενθάρρυνση και βιωματικές δραστηριότητες. Βέβαια σε όλη αυτή την προσπάθεια πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζουν οι εκπαιδευτικοί, που βρίσκονται συνεχώς δίπλα στα παιδιά, διευκολύνοντας την ένταξή τους στη σχολική τάξη.

5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη;

Βεβαίως, καθώς μαθαίνοντας τη γλώσσα μπορούν να επικοινωνήσουν και να συνάψουν φιλικές σχέσεις με άλλα παιδιά. Επίσης, μπορούν να ενσωματωθούν καλύτερα

στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Μαθαίνοντας την ιστορία και τον πολιτισμό μια χώρα δείχνει ενδιαφέρον ως προς τη χώρα αυτή και γίνεσαι περισσότερο αποδεκτός και από το κοινωνικό σύνολο.

6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθηματα.

-Διδάσκοντας την Ιστορία αναφέρονται σε σχετικά ιστορικά γεγονότα.

- Διδάσκοντας τη Γλώσσα αναφέρονται τα παιδιά σε ρίζες λέξεων ή σε λέξεις που ηχητικά είναι πανομοιότυπες.

7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Την αξιοποιούμε καθώς τα παιδιά νιώθουν μεγαλύτερη άνεση στο να επικοινωνήσουν χρησιμοποιώντας τη γλώσσα τους και ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι πρόθυμος να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για τη στοιχειώδη συνεννόηση. Επίσης, το σχολείο θα πρέπει να μην διακόπτει τη γνωστική και μαθησιακή πορεία που ξεκίνησαν οι μαθητές στην πρώτη τους γλώσσα αναγκάζοντάς τους να παραμείνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μακριά από τη ροή των γνώσεων. Σ' αυτό μπορεί να συμβάλλει η παρουσία δίγλωσσων εκπαιδευτικών ή εθελοντών γονέων που μπορούν να μεταφέρουν πληροφορίες και γνώσεις, για όσο οι μαθητές βρίσκονται αποκομμένοι από τη διδακτέα ύλη λόγω γλωσσικής ανεπάρκειας. Η διάθεση στους μαθητές έντυπου, οπτικο-ακουστικού και ηλεκτρονικού υλικού στη μητρική γλώσσα μπορεί να περιορίσει το πρόβλημα της διακοπής της σχολικής μάθησης.

8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Βασική πρόκληση είναι ότι οι αλλόγλωσσοι μαθητές μπορεί να είναι αρνητικοί ή να μην επιθυμούν να μάθουν και να δεχτούν τη νέα γλώσσα. Επίσης, στις τάξεις υπάρχουν πολλά επίπεδα μαθητών και η διαφοροποιημένη διδασκαλία καθίσταται απαραίτητη.

9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Κάθε προσπάθεια κατάκτησης της νέας γνώσης πρέπει να στηρίζεται και να αξιοποιεί τις γνώσεις και τη γλώσσα που φέρνουν τα παιδιά στο σχολείο. Παράλληλα με τη γλώσσα πρέπει να καλλιεργείται και η αυτοεκτίμηση των μαθητών με την ενθάρρυνση του δασκάλου και τη συμμετοχή των συμμαθητών. Πρέπει να αξιοποιούνται ενεργά στη μάθηση των παιδιών ποικιλία κειμένων που προέρχονται από την παιδική λογοτεχνία, γιατί διεγείρουν το ενδιαφέρον τους. Παράλληλα, πρέπει να χρησιμοποιούνται και κείμενα άλλων πηγών, όπως άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, ταξιδιωτικά προγράμματα, αλληλογραφία κ.ά. καθώς διευρύνουν την κριτική σκέψη.

10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Δεν παρατηρούνται φαινόμενα αποκλεισμού καθώς τα παιδιά εκφράζουν τις σκέψεις και τα βιώματα τους από το πολιτισμικό περιβάλλον τους και επικοινωνούν με τους συμμαθητές τους δίνοντας τους πληροφορίες για τη χώρα τους. Κατά τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων τα παιδιά δημιουργούν τις απαραίτητες συνάψεις και εκφράζουν σχετικά γεγονότα από τη χώρα προέλευσής τους.

11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατα τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Κατά τη γνώμη μου, η διαπολιτισμική εκπαίδευση θα μπορούσε να ενισχυθεί με διάφορες δραστηριότητες, όπως το θεατρικό παιχνίδι, τα ομαδικά projects, την παιδική λογοτεχνία αλλά και με σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα που να προάγουν τη μάθηση με δημιουργικό και συνάμα ελκυστικό τρόπο.

5^η Συνέντευξη

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Είμαι απόφοιτη Ελληνικής Φιλολογίας από το Πανεπιστήμιο Πατρών και έχω κάνει μεταπτυχιακό στις Βυζαντινές και Βαλκανικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο Καλαμάτας.

2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η εμπειρία μου από το συγκεκριμένο σχολείο είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική. Το κλίμα μέσα στην τάξη είναι θετικό και υπάρχει συνεργασία μεταξύ του διδακτικού προσωπικού, αλλά και ανάμεσα μαθητών-καθηγητών. Αποτελεί σταθερή πρόσκληση η προσαρμογή των παιδιών στη νέα γλωσσική πραγματικότητα, που καλούνται να αντιμετωπίσουν.

3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση ορίζεται ως διαδικασία αναγνώρισης της ετερότητας και συνεργασίας μεταξύ ατόμων διαφορετικών πληθυσμών. Βέβαια, δεν είναι πάντα ευδιάκριτα τα όρια διάκρισης διδάσκοντα και διδασκόμενου, με αποτέλεσμα σαν εκπαιδευτικός να αναπτύσσω διαρκώς νέες δεξιότητες πολυεπίπεδα.

4. Πώς επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Για την ομαλή ένταξη των παιδιών στο νέο σχολικό περιβάλλον χρειάζεται διάλογος, επικοινωνία, συνεργασία και σεβασμός μεταξύ των παιδιών και των καθηγητών, ώστε να προετοιμαστούν κατάλληλα για την πολιτισμική ποικιλία που θα ζουν καθημερινά.

5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στην τάξη;

Ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των παιδιών στη σχολική τάξη είναι πολύτιμος, καθώς βοηθά στην άμεση εξοικείωσή τους με τη γλώσσα διδασκαλίας των μαθημάτων τους. Επιπλέον ενθαρρύνει μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στα άτομα με διαφορετική κουλτούρα.

6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθήματα.

Τα γλωσσικά μαθήματα βεβαίως θα συμβάλλουν στη διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσω του διαλόγου μεταξύ των μαθητών, που θα στοχεύει στην καλλιέργεια ανθρώπινων σχέσεων. Επίσης μέσω των γλωσσικών μαθημάτων θα διατηρείται το γλωσσικό κεφάλαιο των μαθητών, το οποίο δε θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως μειονέκτημα, αλλά ως πλεονέκτημα. Τέλος, με τα γλωσσικά μαθήματα μπορούν να συντηρήσουν και να βελτιώσουν τα πολιτισμικά και γνωστικά στοιχεία του τόπου τους.

7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Το σχολείο σαφέστατα αξιοποιεί τη μητρική γλώσσα των παιδιών, διότι μόνο τότε θα ενισχυθεί η εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας. Άλλωστε ένα ικανοποιητικό ή πολύ καλό επίπεδο ανάπτυξης της μητρικής γλώσσας αποτελεί ευνοϊκή προϋπόθεση για μια επιτυχημένη εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας.

8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Η ομαλή συνύπαρξη και ένταξη παιδιών με διαφορετικές κουλτούρες, παραδόσεις, διαφορετική ιστορία και γλώσσα, ήθη και έθιμα αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση για έναν καθηγητή Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Παράγοντες εξίσου σημαντικοί για την ομαλή ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι σίγουρα τα βιώματά τους, οι αρχές και οι αξίες της οικογένειάς τους και αναμφισβήτητα ο ρόλος των εκπαιδευτικών. Με τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων και τα εκπαιδευτικά προγράμματα προάγεται ένα αντιρατσιστικό μοντέλο εκπαίδευσης. Επίσης μέσα από τη διδασκαλία γλωσσικών μαθημάτων εφαρμόζονται εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις και οργανώνονται κοινά προγράμματα συνεργασίας μαθητών διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης. Επομένως, η συμβολή όλων των παραγόντων είναι εξίσου σημαντική για την επίτευξη διαπολιτισμικής και δίγλωσσης εκπαίδευσης σε πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές.

10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Η επικοινωνία των παιδιών καλλιεργείται μέσα από τη δίγλωσση εκπαίδευση και τη χρήση των σχεδιασμένων προγραμμάτων. Σαφέστατα υπάρχουν φαινόμενα

αποκλεισμού, τα οποία πρέπει να περιοριστούν και να αντιμετωπιστούν μέσα από το σχολείο. Με τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων, οι μαθητές διδάσκονται την ιστορία, τον πολιτισμό και τη γλώσσα ενός λαού. Έτσι μαθαίνουν να τον σέβονται και κυρίως να συνυπάρχουν ομαλά με πολίτες αυτού του τόπου. Τα γλωσσικά μαθήματα θα βοηθήσουν στη διαμόρφωση εθνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών προωθώντας τις δημοκρατικές αξίες και αρχές.

11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατα τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Τρόποι ενίσχυσης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης υπάρχουν αρκετοί. Η απαλλαγή των προγραμμάτων διδασκαλίας και των σχολικών εγχειριδίων από προκαταλήψεις, στερεότυπα είναι μια σωστή πρακτική. Η εφαρμογή νέων εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων που συνάδουν με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και οργάνωση κοινών προγραμμάτων συνεργασίας. Επίσης, η διαρκής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε να ανταποκρίνονται με τον καλύτερο τρόπο στο δύσκολο έργο της διαπολιτισμικής αγωγής. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί θα λαμβάνουν πρωτοβουλία για την εφαρμογή διαπολιτισμικά προσανατολισμένων διδακτικών προσεγγίσεων στην πολυπολιτισμική τάξη.

6^η Συνέντευξη

1. Ξεκινώντας τη συνέντευξή μας, θα ήθελα να αναφερθείτε στις Πανεπιστημιακές σπουδές σας.

Είμαι απόφοιτη Ελληνικής Φιλολογίας από το Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και έχω κάνει μεταπτυχιακό στην Ειδική Αγωγή. Επίσης έχω πραγματοποιήσει επιμορφωτικά σεμινάρια στη Νοηματική γλώσσα και τη γραφή Braille.

2. Ποια η εμπειρία σας από το συγκεκριμένο σχολείο, το οποίο σχετίζεται άμεσα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Πολύ ενδιαφέρουσα η εμπειρία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η επαφή με παιδιά διαφορετικών πολιτισμών, μαθησιακών δυνατοτήτων, δυσκολίες στην κοινωνική συνδιαλλαγή αποτελεί πρόκληση για τον εκπαιδευτικό καθώς απαιτείται μεθοδική και πολύπλευρη αντιμετώπιση.

3. Δώστε μου ένα σύντομο ορισμό για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως εσείς τον αντιλαμβάνεστε.

Διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η προσπάθεια προσέγγισης μαθητών διαφορετικών πολιτισμών με σκοπό την διδασκαλία νέας γνώσης, κάλυψης μαθησιακών κενών, αποδοχής, ψυχολογικής υποστήριξης και ενίσχυσης.

4. Πως επιτυγχάνεται η ένταξη των παιδιών αυτών στο νέο σχολικό περιβάλλον;

Η ένταξη αυτών των παιδιών στο νέο περιβάλλον επιτυγχάνεται πρωτίστως με την αποδοχή του από το εκάστοτε κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον. Η σωστή κατάρτιση των εκπαιδευτικών, η δημιουργία και σύνταξη κατάλληλων βιβλίων, στην κατάλληλη γλώσσα,

η χρήση των απαραίτητων εποπτικών μέσων, η παρουσία ψυχολόγου σε κάθε σχολική μονάδα συνθέτουν μια σοβαρή προσπάθεια ένταξης των μαθητών στο νέο σχολικό περιβάλλον με απαραίτητο συστατικό το στοιχείο της ενσυναίσθησης.

5. Είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων στην ενσωμάτωση των συγκεκριμένων παιδιών στη σχολική τάξη;

Σαφώς και είναι βοηθητικός ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων, καθώς βοηθάει τους μαθητές να κατανοήσουν τις δυσκολίες τους, να εντοπίσουν τις ελλείψεις τους και το πιο σημαντικό είναι ότι με τα κατάλληλα εποπτικά μέσα αυτό επιτυγχάνεται στη δική τους γλώσσα.

6. Αναφερθείτε σε κάποια παραδείγματα για το πώς συμβάλλουν τα γλωσσικά μαθήματα.

Τα γλωσσικά μαθήματα χρησιμοποιώντας φράσεις της καθημερινής σχολικής και κοινωνικής ζωής διευκολύνουν την άμεση προσαρμογή, τη βελτίωση της καθημερινότητάς τους ανάλογα βέβαια και με τη διαβαθμισμό της γνώσης της γλώσσας τους. Επιπλέον η χρήση εικόνων, ταινιών, η δραματοποίηση ιστοριών μεθόδους που μπορούν να βοηθήσουν στη διδασκαλία μαθητών άλλων πολιτισμών.

7. Πώς αντιμετωπίζει το σχολείο τη μητρική γλώσσα των παιδιών; Την αξιοποιεί ή την αποτρέπει;

Η μητρική γλώσσα των παιδιών όταν είναι πολύ σπάνια συνήθως μπαίνει σε δεύτερη μοίρα. Κυρίως στο ελληνικό σχολείο που δέχεται μαθητές άλλων πολιτισμών η εκπαιδευτική διαδικασία πραγματοποιείται στα ελληνικά (χώρα φιλοξενίας) και στα αγγλικά (γλώσσα κοινή για τους περισσότερους λαούς). Ίσως σε πιο οργανωμένα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα υπάρχει η δυνατότητα να αξιοποιείται η μητρική γλώσσα του κάθε μαθητή.

8. Ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ένας καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης;

Η μεγαλύτερη πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει ο καθηγητής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι εκτός του ψυχολογικού κομματιού, να συνδυάσει την ποικιλία μαθησιακών ελλείψεων, ανάλογα με τα ενημερωμένα εποπτικά μέσα που έχει στη διάθεση του.

9. Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι σημαντικοί στην ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης; Σχετίζονται με τη συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων;

Άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με την ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η αποδοχή των παιδιών αυτών από τους γονείς και τα παιδιά της τοπικής κοινωνίας, η κατανόηση των δυσκολιών τους, της προσαρμογής στη χώρα, στην τοπική κοινωνία κάτι το οποίο είναι σίγουρα πιο σημαντικό και από την συμβολή των γλωσσικών μαθημάτων.

10. Πώς είναι η επικοινωνία των παιδιών; Υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και ποιος ο ρόλος των γλωσσικών μαθημάτων;

Η επικοινωνία μεταξύ των παιδιών διαφόρων πολιτισμών σίγουρα δεν είναι εύκολη υπόθεση αλλά είναι επιτακτική η ανάγκη να βρεθεί κοινός κώδικας, ήρεμη αντιμετώπιση, ψυχολογική υποστήριξη και ενίσχυση καθώς είναι πολύ εύκολο να υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού και μέσα από τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων να γεφρωθούν ορισμένες διαφορές, αφού όλοι οι μαθητές έχουν ένα κοινό στόχο.

11. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε, κατά τη γνώμη σας, να ενισχυθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση;

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση θα μπορούσε να ενισχυθεί με την καλύτερη κατάρτιση των εκπαιδευτικών, με τη σύνταξη πιο κατάλληλων βιβλίων και γενικότερα με τη δημιουργία καλύτερων εποπτικών μέσων. Τέλος, με την αλλαγή νοοτροπίας της κοινωνίας, όσον αφορά την αποδοχή και αντιμετώπιση των αλλοδαπών μαθητών.